

۱۶ جوزا ۱۳۸۱

کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان
د افغانستان د بشر د حقونو خپلواک کمیسیون
AFGHANISTAN INDEPENDENT HUMAN RIGHTS COMMISSION

گزارش تحقیقی

وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان داخلی

اسد ۱۴۰۰

کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان
د افغانستان د بشر د حقونو خپلواک کمیسیون
AFGHANISTAN INDEPENDENT HUMAN RIGHTS COMMISSION

شناسنامه:

عنوان: گزارش تحقیقی وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان داخلی
تهیه: واحد تحقیق و پالیسی
ناشر: کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان
تاریخ نشر: اسد ۱۴۰۰
آدرس: کابل، ناحیه ۶، جاده فیض محمد کاتب، (بین وزارت احیا و انکشاف دهات
و اداره عالی تفتیش) دفتر مرکزی کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان.
ایمیل: aihrc@aihrc.org.af
وبگاه: www.aihrc.org.af

پیام ریاست محترم کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان

تداوم و شدت جنگ و خشونت‌های مسلحانه در افغانستان، فقر، بیکاری و حوادث طبیعی، سبب افزایش تعداد بیجاشدگان داخلی گردیده است. خانواده‌ها و افراد بیجاشده داخلی از وضعیت خوب حقوق بشری برخوردار نیستند و با چالش‌هایی مانند ناامنی، بی‌سرپناهی، دسترسی نداشتن به آموزش، خدمات صحتی و آب آشامیدنی سالم مواجه‌اند. افزون بر این که گسترش بیماری کوید-۱۹ در یک سال گذشته و قرنطینه سراسری محدودیت‌هایی مزید را ایجاد کرده و سبب افزایش چالش‌ها و مشکلاتی فراوان در زندگی آنان گردیده است.

کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، ضمن ابراز نگرانی از وضعیت بیجاشدگان داخلی، بر جدی بودن وضعیت تأکید می‌کند و از دولت افغانستان و نهادهای مسئول می‌خواهد که مبتنی بر مسئولیت‌های ملی و بین‌المللی خویش در زمینه از بین بردن عوامل بیجاشدگی در کشور اقدام کنند، چالش‌های فراروی زندگی بیجاشدگان داخلی را کاهش دهند و در راستای حمایت از حقوق بشری آنان برنامه‌ریزی و تلاش کنند. با جدی گرفتن یافته‌های این تحقیق به‌منظور عملی شدن پیشنهادهای مطرح‌شده در آن گام بردارند.

از همکاران عزیزم که در زمینه جمع‌آوری معلومات و اجرای تحقیق همکاری کرده‌اند و از جناب محمد عظیم بشارت و بانو فروزان اکبریار که این تحقیق را انجام داده و متن آن را نوشته‌اند قدردانی می‌کنم و برای آنان سلامت و موفقیت بیشتر در عرصه حمایت از اصول و ارزش‌های حقوق بشر آرزو دارم.

شهرزاد اکبر

رئیس کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان

فهرست مطالب

1	خلاصه گزارش
5	فصل اول
5	کلیات و مفاهیم
6	مقدمه
6	مفاهیم
13	فصل دوم
14	مبانی حقوقی حمایت از بیجاشدگان داخلی
17	فصل سوم
18	تحلیل داده‌های آماری
19	عوامل بیجاشدگی داخلی در افغانستان
19	مدت بیجاشدگی
20	آسیب‌های وارنده بر بیجاشدگان
20	نوع آسیب‌ها
22	عوامل تهدیدکننده امنیت شخصی بیجاشدگان
23	وضعیت سرپناه بیجاشدگان
24	عوامل دسترسی نداشتن به حق آموزش
25	عوامل دسترسی نداشتن به خدمات صحی
28	دلایل استفاده نکردن از حق مشارکت در انتخابات
29	نتیجه‌گیری نهایی
29	پیشنهادها:
30	منابع و مأخذ:

خلاصه گزارش

این تحقیق به منظور بررسی وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان داخلی انجام یافته و تلاش گردیده تا علاوه بر ایجاد تصویر روشن از وضعیت بیجاشدگان داخلی و شناسایی چالش‌های حقوق بشری فراروی آنان، راهکارهای مناسب و عملی نیز برای رفع چالش‌ها، پیشنهاد گردد.

معلومات این تحقیق به وسیله‌های پرسش‌نامه (مطالعات میدانی) و مطالعات کتابخانه‌ای به دست آمده است. در مطالعات میدانی ۲۹۰۳ تن از بیجاشدگان داخلی در ۱۹ ولایت کشور^۱ که محل اقامت فعلی بیجاشدگان بوده است به صورت تصادفی انتخاب و پرسش‌نامه تکمیل نموده‌اند. از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۱۵۹۹ تن (۵۵.۱٪) آنان مرد و ۱۳۰۴ تن (۴۴.۹٪) دیگر زن بوده‌اند. این افراد از ۳۰ ولایت کشور^۲ به ۱۹ ولایت یادشده بیجا شده بودند.

بررسی وضعیت

آمارهای به نشر رسیده از سوی وزارت دولت در امور حوادث نشان داده است که در دو سال اخیر حدود ۵ میلیون تن در سراسر کشور به دلیل ناامنی و خشونت‌های گروه‌های مخالف دولت بیجاشده‌اند. بر اساس این معلومات در شش ماه اخیر ۶۲ هزار و ۴۸۰ خانواده بیجاشده‌اند که ۳۲ هزار ۲۸۴ خانواده آن فقط در جریان یک ماه (۱۷ جوزا تا ۱۷ سرطان سال جاری) در ۲۵ ولایت کشور به دلیل افزایش جنگ و خشونت، بیجاشده‌اند.^۳

این در حالی است که بر اساس معلومات ارایه شده از سوی وزارت امور مهاجرین و عودت کنندگان در سال ۱۳۹۴ به کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، آمار بیجاشدگان داخلی به ۱ میلیون و ۲۵۷ هزار و ۵۵۲ تن (۱۲۵۷۵۵۲) شامل ۲۰۹ هزار و ۵۹۲ خانواده (۲۰۹۵۹۲) که اوسط هر خانواده ۶ تن در نظر گرفته شده بود، می‌رسید.^۴

مقایسه آمار سال ۱۳۹۴ و آمار که در سال جاری از سوی وزارت دولت در امور حوادث به نشر رسیده است نشان می‌دهد که تعداد بیجاشدگان ۷۴.۸٪ افزایش یافته است.

همچنین نظارت کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان از وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان در سال ۱۴۰۰ نشان داده است که ۱۵۸ هزار و ۳۹۲ خانواده در ۳ ماه اول سال ۱۴۰۰ و در ۲۶ ولایت کشور^۵ به دلیل افزایش جنگ و ناامنی بیجاشده‌اند. در صورتی که میانگین خانواده ۶ تن در نظر گرفته شود، گردد تعداد بیجاشدگان داخلی تنها در سه ماه اول سال جاری به ۹۵۰ هزار و ۳۵۲ تن خواهد رسید. ولایت ننگرهار با ۲۲۷۹۰ خانواده بیجاشده در اول و ارزگان با ۱۰۰ خانواده بیجاشده در آخر جدول قرار دارند.

عوامل بیجا شدگی داخلی

یافته‌های این تحقیق نشان داده است که از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۱۹۷۷ تن (۶۸.۱٪) جنگ و خشونت‌های مسلحانه، ۳۴۷ تن (۱۲٪) تهدیدهای ناشی از رفتار مخالفان مسلح دولت با مردم محل، ۲۱۲ تن (۷.۳٪) نبود کار و زمینه درآمد، ۱۵۲ تن (۵.۲٪) فقر، ۶۹ تن (۲.۴٪) نبود مکتب و شفاخانه به علت تسلط مخالفان مسلح دولت بر منطقه، ۵۸ تن (۲٪) مشکلات ناشی از حوادث طبیعی، ۴۴ تن (۱.۵٪) خصومت‌های شخصی، ۳۲ تن (۱.۱٪) کمبود امکانات آموزشی در منطقه را عامل بیجا شدگی داخلی خود گفته‌اند. از این میان پاسخ ۱۲ تن (۰.۴٪) در پرسشنامه روشن نگردیده است.

مدت بیجا شدگی

بر اساس یافته‌های این تحقیق از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۲۸۱ تن (۹.۷٪) آنان تأیید نموده‌اند که بیشتر از پنج سال را در حالت بیجا شدگی بسر برده‌اند. همچنین این معلومات نشان می‌دهد که ۱۱۸ تن (۴.۱٪) کمتر از پنج سال، ۲۳۸ تن (۸.۲٪) کمتر از چهار سال، ۳۵۳

^۱ ارزگان، بامیان، بدخشان، بلخ، پکتیا، جوزجان، خوست، دایکندی، سمنگان، غور، فاریاب، قندهار، کابل، کندز، کنر، میدان وردک، ننگرهار، هرات و هلمند.

^۲ ارزگان، بامیان، بادغیس، بدخشان، بغلان، بلخ، تخار، پروان، پکتیا، پکتیکا، جوزجان، خوست، دایکندی، زابل، سرپل، سمنگان، غزنی، غور، فاریاب، فراه، کابل، کندهار، کنر، کندز، لغمان، لوگر، میدان وردک، ننگرهار، هرات و هلمند.

^۳ <http://www.jomhornews.com/fa/news/140578/>

^۴ کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، وضعیت بیجا شده گان داخلی در افغانستان، ۱۳۹۴، کابل، ص ۳۳.

^۵ ننگرهار، قندهار، لغمان، هلمند، فاریاب، تخار، کنر، بغلان، بامیان، هرات، کندز، بادغیس، پکتیا، سرپل، نیمروز، جوزجان، غور، فراه، بدخشان، خوست، بلخ، سمنگان، نورستان، دایکندی، زابل و ارزگان.

تن (۱۲.۲٪) کمتر از سه سال، ۴۹۷ تن (۱۷.۱٪) کمتر از دو سال، ۴۴۹ تن (۱۵.۵٪) کمتر از یک سال، ۹۴۹ تن (۳۲.۷٪) کمتر از شش ماه را در حالت بیجا شدگی بسر برده‌اند. ۱۸ تن (۰.۶٪) باقی‌مانده به این پرسش پاسخ نداده‌اند

صدمات وارده بر بیجا شدگان در محل اصلی زندگی آنان

یافته‌های این تحقیق همچنین نشان داده است که ۲۴۷۵ تن (۸۵.۳٪) از کسانی که پرسش‌نامه تکمیل نموده گفته‌اند که در محل اصلی زندگی خود قبل از این که بیجا شوند صدماتی را متحمل گردیده‌اند؛ اما ۴۲۸ تن (۱۴.۷٪) دیگر تأیید نموده‌اند که قبل از بیجا شدن، به‌غیر از مجبور شدن به ترک محل زندگی خود، صدمه دیگری را متحمل نگردیده‌اند.

از میان کسانی که قبل از بیجا شدن و در محل اصلی زندگی خود صدمه‌دیده‌اند، ۵۴۳ تن (۲۱.۹٪) تأیید نموده‌اند که عضو یا اعضای خانواده خود را از دست داده‌اند، ۳۱۶ تن (۱۲.۸٪) گفته‌اند که عضو یا اعضای خانواده آنان زخمی گردیده‌اند، ۸۴۹ تن (۳۴.۳٪) گفته‌اند که خانه‌های خود را از دست داده‌اند، ۳۴۴ تن (۱۳.۹٪) گفته‌اند که محصولات زراعتی خود را از دست داده‌اند، ۲۷۴ تن (۱۱.۱٪) تأیید نموده‌اند که کار و شغل خود را از دست داده‌اند، ۶۳ تن (۲.۵٪) گفته‌اند که فرزندان‌شان از حق آموزش محروم گردیده و ۸۶ تن (۳.۵٪) در پاسخ به این پرسش چیزی نگفته‌اند.

عامل صدمات وارده بر بیجا شدگان

عوامل صدمات وارده بر افراد بیجا شده در محل اصلی زندگی آنان متفاوت بوده است. این تحقیق دریافته است که از میان ۲۴۷۵ تنی که تأیید نموده بودند صدمه‌دیده، ۲۰۶۲ تن (۸۳.۳٪) آنان از مخالفان مسلح دولت، ۲۳۳ تن (۹.۴٪) از نیروهای مسلح وابسته به دولت و ۱۸۰ تن (۷.۳٪) باقی‌مانده از حوادث طبیعی به‌عنوان عامل صدمات وارده بر خود، در محل زندگی اصلی خویش یاد کرده‌اند.

میزان دسترسی بیجا شدگان به حقوق و آزادی‌های شخصی

این بخش تحقیق نشان داده است که بیجا شدگان داخلی پس از ترک محل زندگی اصلی خود در چه وضعیتی بسر برده تا چه اندازه به حقوق و آزادی‌های شخصی خود دسترسی داشته و با چه مشکلات و چالش‌های روبرو می‌باشند.

الف: امنیت شخصی بیجا شدگان

بر اساس یافته‌های این تحقیق از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۲۲۵۳ تن (۷۷.۶٪) آنان گفته‌اند که در محل که بیجا شده و فعلاً زندگی می‌کنند از امنیت لازم برخوردار نمی‌باشند؛ اما ۶۵۰ تن (۲۲.۴٪) دیگر گفته‌اند که در محل اقامت جدید خود از امنیت موردنیاز بهره‌مند می‌باشند.

از میان آنانی که گفته‌اند از امنیت شخصی برخوردار نیستند، ۷۴۱ تن (۳۲.۹٪) ناامنی‌های ناشی از جرائم جنایی، ۷۰۳ تن (۳۱.۲٪) احتمال حمله مخالفان مسلح دولت بر محل اقامت جدید خود، ۶۰۷ تن (۲۶.۹٪) جنگ و خشونت‌های مسلحانه در محل اقامت جدید خود و ۲۰۲ تن (۹٪) باقی‌مانده تهدیدهای ناشی از خصومت‌های شخصی را به‌عنوان چالش‌های امنیت شخصی خود گفته‌اند.

قابل‌یادآوری است که یافته‌های کمیسیون در سال ۱۳۹۴ نشان داده بود که ۶۷٪ پرسش‌شوندگان از امنیت شخصی خودنگرانی داشتند. مقایسه آمار فعلی که در آن ۷۷.۶٪ بیجا شدگان تأیید نموده‌اند که از امنیت شخصی برخوردار نیستند، با سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که ۱۰.۶٪ بر تعداد بیجا شدگان که از امنیت شخصی خود نگران می‌باشند افزوده گردیده است.

ب: دسترسی بیجا شدگان به سرپناه

مبتنی بر یافته‌های این تحقیق از میان کل پرسش‌شوندگان، ۲۶۰۷ تن (۸۹.۸٪) آنان گفته‌اند که دارای سرپناه می‌باشند؛ اما ۲۹۶ تن (۱۰.۲٪) دیگر گفته‌اند که سرپناه ندارند.

از میان ۲۶۰۷ تنی که گفته بودند سرپناه دارند، ۱۱۷۷ تن (۴۵.۱٪) آنان در خانه‌های کرایه‌ای یا گروهی، ۶۲۴ تن (۲۳.۹٪) زیر خیمه و در کمپ، ۳۸۸ تن (۱۴.۹٪) در خانه‌های دوستان و آشنایان قبلی، ۲۴۶ تن (۹.۴٪) در خانه‌های خود قبلاً داشته یا خریده‌اند، ۱۲۳ تن (۴.۷٪) زیر خیمه و در خارج کمپ و ۴۹ تن (۱.۹٪) در محلات عمومی مثل مکتب، مسجد و غیره زندگی می‌کنند.

ج: دسترسی بیجاشدگان به خدمات صحتی

بر اساس یافته‌های این تحقیق از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۱۸۹۶ تن (۶۵.۳٪) گفته‌اند که به خدمات صحتی دسترسی دارند؛ اما ۱۰۰۷ تن (۳۴.۷٪) دیگر گفته‌اند که به خدمات صحتی دسترسی ندارند. از میان ۱۰۰۷ تنی که گفته‌اند به خدمات صحتی دسترسی ندارند، ۴۵۱ تن (۴۴.۸٪) فاصله زیاد مرکز صحتی تا محل زندگی آنان، ۳۷۹ تن (۳۷.۶٪) نبود مراکز صحتی و ۱۷۷ تن (۱۷.۶٪) کمبود مرکز صحتی را از دلایل عدم دسترسی خود به خدمات صحتی، گفته‌اند.

د: دسترسی بیجاشدگان به حق آموزش

یافته‌های این تحقیق نشان داده است که از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۱۵۱۴ تن (۵۲.۲٪) آنان گفته‌اند که خود یا اعضای خانواده آنان که واجد شرایط می‌باشند از رفتن به مکتب، پوهنتون و دیگر مراکز آموزشی محروم می‌باشند؛ اما ۱۳۸۹ تن (۴۷.۸٪) دیگر گفته‌اند که به مکتب، پوهنتون، و مراکز آموزشی، دسترسی داشته و از این حق بشری خود بهره‌مند بوده‌اند.

از میان ۱۵۱۴ تنی که تأیید نموده‌اند از آموزش محروم می‌باشند، ۲۵۹ تن (۱۷.۱٪) آنان فاصله زیاد نهاد آموزشی تا خانه، ۳۵۳ تن (۲۳.۳٪) نبود مرکز آموزشی در محلی که زندگی می‌کنند و ۹۰۲ تن (۵۹.۶٪) آنان عدم امنیت، فقر و مشکلات شخصی را از دلایل عدم دسترسی خود و اعضای خانواده‌اش به آموزش گفته‌اند.

ه: دسترسی بیجاشدگان به شغل باثبات

ضرورت داشتن و نیازمندی به شغل ثابت و دائمی برای پیشبرد زندگی روزمره روشن است. بیجاشدگان داخلی عمدتاً به دلیل بیجاشدگی در محل جدید خود با بی‌ثباتی شغلی مواجه‌اند. به اساس یافته‌های این تحقیق از میان تمام پرسش‌شوندگان ۲۴۶۵ تن (۸۴.۹٪) آنان گفته‌اند که شغل باثبات ندارند اما ۴۳۸ تن (۱۵.۱٪) آنان تأیید کرده‌اند که دارای شغل دوام‌دار یا باثبات می‌باشند.

و: راه‌های تأمین مخارج خانواده‌های بیجاشدگان که شغل ثابت ندارند

بر اساس یافته‌های این تحقیق از میان ۲۴۶۵ تنی شغل باثبات ندارند، ۱۸۳۱ تن (۷۴.۳٪) آنان از طریق کار روزمزد و غیردائمی، ۱۷۴ تن (۷.۱٪) با پولی که قبلاً ذخیره داشته‌اند، ۱۷۰ تن (۶.۹٪) از طریق گدایی و ۱۴۵ تن (۵.۹٪) دیگر از طریق پولی که اعضای مسافر خانواده یا اقارب آنان کمک می‌کنند، مخارج روزمره خانواده‌های خود را تأمین می‌کنند. ۱۴۵ تن (۵.۹٪) این افراد پاسخ مشخصی به این پرسش نداده‌اند.

ز: استفاده از کمک‌های نهادهای دولتی و غیردولتی

یافته‌های این تحقیق همچنین نشان داده است که از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۱۵۸۸ تن (۵۴.۷٪) گفته‌اند که از کمک‌های نهادهای دولتی و غیردولتی استفاده کرده‌اند؛ اما ۱۳۱۵ تن (۴۵.۳٪) دیگر گفته‌اند که از این کمک‌ها استفاده نکرده‌اند.

از میان ۱۵۸۸ تنی که گفته بودند از کمک‌های نهادهای دولتی و غیردولتی استفاده کرده‌اند، به تعداد ۱۴۳۴ تن (۹۰.۳٪) گفته‌اند که میزان کمک‌ها برای تأمین هزینه‌های زندگی خانواده‌های آنان کافی نبوده است. تنها ۱۵۴ تن (۹.۷٪) دیگر گفته‌اند که این معاونت‌ها برای تأمین مخارج زندگی خانواده‌های آنان کافی بوده است.

یافته کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان همچنین نشان داده است که بخش عمده از کمک‌ها به صورت نقدی و برای یکبار توزع گردیده است. مقدار پول کمکی از ۱۵ هزار تا ۱۴۰۰ افغانی گزارش گردیده و در کنار آن مواد خوراکی، خیمه، پتو و لوازم آشپزخانه نیز توسط نهادهای ملی و بین‌المللی به بیجاشدگان کمک گردیده است.

از مهم‌ترین نهادهای کمک‌کننده دبلیو اف پی، آی آر سی، یو ان اچ سی آر، هبیتات، داکار، یونیسف، آی او ام دی آر سی، وزارت دولت در امور حوادث، حلال احمر افغانی و وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان بوده‌اند.

ح: دسترسی بیجاشدگان به آب آشامیدنی صحتی

بر اساس یافته‌های این تحقیق از میان ۲۹۰۳ تن بیجاشده داخلی که پرسش‌نامه تکمیل نموده‌اند ۱۸۷۳ تن (۶۴.۵٪) گفته‌اند که به آب آشامیدنی سالم و پاک دسترسی دارند؛ اما ۹۸۷ تن (۳۴٪) دیگر گفته‌اند که به آب آشامیدنی سالم و پاک دسترسی ندارند. ۴۳ تن (۱.۵٪) باقی‌مانده پاسخ روشنی به این پرسش نداده‌اند.

ط: دسترسی به حق مشارکت در انتخابات

بر اساس یافته‌های این تحقیق از میان کل پرسش‌شوندگان ۱۴۴۶ تن (۴۹.۸٪) گفته‌اند که از حق مشارکت در انتخابات محروم بوده و ۱۲۴۰ تن (۴۲.۷٪) آنان تأیید نموده بودند که از این حق با دادن رأی در انتخابات ریاست جمهوری اخیر استفاده کرده‌اند. پاسخ ۲۱۷ تن (۷.۵٪) در این زمینه مشخص نبوده است.

از میان ۱۴۴۶ تنی که گفته‌اند از حق مشارکت در انتخابات استفاده نکرده‌اند، ۵۳۳ تن (۳۶.۹٪) ترس از مخالفان مسلح دولت، ۵۰۸ تن (۳۵.۱٪) ثبت‌نام نکردن قبلی، ۱۸۲ تن (۱۲.۶٪) تفاوت محل ثبت رأی‌دهی و محل که بیجا شده‌اند و ۲۲۳ تن (۱۵.۴٪) عدم علاقه‌مندی شخصی را از دلایل اصلی عدم استفاده از این حق، گفته‌اند.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

مقدمه

بیجاشدگی داخلی از مهم‌ترین پیامدهای جنگ و منازعه در کشور می‌باشد که در سال‌های اخیر به علت افزایش ناامنی و جنگ در حال افزایش گزارش می‌گردد. خانواده‌های بیجاشده از آسیب‌پذیرترین جمعیت‌های کشورند و همواره با نقض حقوق بشری خویش مواجه بوده و نیازمند حمایت‌ها و معاونت‌های بیشتری می‌باشند. آن‌ها با محدودیت‌ها و چالش‌های دسترسی به حقوق مدنی-سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود مواجه بوده‌اند.

همه‌گیری بیماری کوید-۱۹ و قرنطینه در یک سال و اندی گذشته، نیز تأثیر جدی بر وضعیت خانواده‌های بیجاشده، به‌خصوص آن عده از خانواده‌هایی که کار و درآمد دایمی نداشته‌اند و با کار روزمره زندگی خود را می‌گذرانند، داشته است.

یافته‌های این تحقیق نشان داده است که علاوه بر جنگ و منازعه عواملی دیگری مثل فقر، بیکاری، دسترسی نداشتن به تعلیم و تربیت و خدمات صحتی، حوادث طبیعی و خصومت‌های شخصی نیز سبب افزایش بیجاشدگی داخلی در کشور می‌باشد.

هدف اصلی این تحقیق، مطالعه وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان در محل اقامت دومی آنان می‌باشد. اما تعداد بیجاشدگان، عوامل بیجاشدگی و صدمات ناشی از آن در محل زندگی اصلی بیجاشدگان نیز از موضوعاتی‌اند که در این تحقیق مورد مطالعه قرار گرفته است. شناسایی عوامل بیجاشدگی کمک خواهد کرد تا در راستای کاهش پدیده بیجاشدگی اقدام‌هایی مؤثر صورت گیرد، همان‌گونه که یافته‌های این تحقیق در زمینه چالش‌های فراروی بیجاشدگان داخلی کمک خواهد کرد تا مسئولان امور برنامه‌های بهتری را برای رفع چالش‌های شناسایی‌شده تهیه و تطبیق نمایند.

کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان انتظار دارد دولت افغانستان به‌خصوص نهادهای مسئول، یافته‌ها و پیشنهادهای این تحقیق را جدی بگیرند و گام‌های بلندتری را با هدف کاهش بیجاشدگی داخلی و از بین بردن چالش‌های حقوق بشری بیجاشدگان بردارند.

مفاهیم

تعریف و توضیح مفاهیم و ارائه معانی واژه‌ها و اصطلاحات شامل در گزارش، کمک می‌کند تا خوانندگان بتوانند درک بهتر و کامل‌تری از متن گزارش داشته باشند. واژه‌ها و اصطلاحاتی مانند بیجاشدگی، بیجاشدگی داخلی، گروه‌های آسیب‌پذیر، حالت اضطرار و حوادث طبیعی از مهم‌ترین واژه‌ها و اصطلاحاتی‌اند که در این قسمت به‌لحاظ مفهومی توضیح داده شده و معنی شده است.

۱. بیجاشدگی

بیجاشدگی به وضعیتی گفته می‌شود که فرد مجبور به ترک محل سکونت اصلی خود شود که به‌صورت عادی در آنجا زندگی می‌کند.^۶ براساس این تعریف، بیجاشده کسی است که مجبور می‌شود محل زندگی اصلی خود را به‌علت شرایط پیش‌آمده ترک کند.

۲. بیجاشدگی داخلی

بیجاشدگی داخلی به انتقال اجباری محل سکونت افراد از محلی به محل دیگر در داخل کشور گفته می‌شود.^۷ براساس این تعریف، بیجاشدگی داخلی دارای دو خصوصیت اساسی می‌باشد. اجباری بودن بیجاشدگی و عبور نکردن از مرزهای تعریف‌شده بین‌المللی برای یک کشور، زیرا عبور از مرز جغرافیای کشور خصوصیتی است که اصطلاح بیجاشدگی داخلی را از مهاجرت جدا می‌کند.^۸ بنابراین بیجاشده داخلی به کسانی گفته می‌شود که به دلایل خاصی مجبور به کوچ از محل زندگی اصلی خود به‌جای دیگری در داخل مرزهای جغرافیایی کشور گردیده باشند. درحالی‌که مهاجر به کسی گفته می‌شود که به علت‌های خاصی مجبور به عبور از مرز جغرافیایی و ترک کشور خود گردیده است.

6. Dictionary, "Cambridge dictionary", 23.02.2020, retrieved from:

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/displacement>.

7. UNOCHA, "Guiding principle on internal displacement", introduction, P2, Sep2004. Available at:

<https://www.unhcr.org/43ce1cff2.pdf>

8. Mooney, Erin. "The Concept of Internal Displacement and The Case for Internally Displaced Persons as a Category of Concern", UNHCR 2005, Refugee Survey Quarterly, Vol. 24, Issue 3. P11.

ج: گروه‌های آسیب‌پذیر

گروه‌های آسیب‌پذیر به گروه‌هایی گفته می‌شود که در وضعیتی خاصی قرار دارند که آن‌ها را با آفات و اثرات ناشی از آن مواجه کرده است و برای رفع چالش‌ها توان کمتری دارند و برگشت به وضعیت اولیه زندگی برای آنان مشکل است.^۹ مانند گروه‌های کودکان و زنان در وضعیت جنگی.

۳. حالت اضطرار

قانون اساسی افغانستان در ماده ۴۳ حالت اضطرار را تعریف نموده است. براساس این تعریف، «هرگاه به علت جنگ، خطر جنگ، اغتشاش و خیم، آفات طبیعی و یا حالت مماثل، حفظ استقلال و حیات ملی از مجرای که در قانون اساسی تعیین شده، ناممکن گردد، حالت اضطرار از طرف رئیس‌جمهور با تأیید شورای ملی در تمام یا بعضی از ساحات کشور اعلان می‌شود.»^{۱۰} این تعریف در ماده دوم قانون حالت اضطرار نیز تکرار شده است.^{۱۱}

در یک تعریف روشن‌تر، وضعیت اضطرار وضعیتی است که در نتیجه آغاز آبی یک بحران به میان آید، یا شرایطی که زندگی انسان‌ها را تهدید کند و مقابله با آن فراتر از توانمندی مردم باشد؛ مانند وضعیتی که در آن رویدادهایی مانند درگیری‌های خشونت‌آمیز، زمین‌لرزه، سیلاب، لغزش زمین، برف‌کوچ، آتش‌سوزی، طوفان شدید، سرمای شدید، یا گرمای شدید، شیوع امراض و آفات حیوانی یا طاعون روی داده باشد.^{۱۲}

۴. حوادث طبیعی

عبارت از حوادثی است که در نتیجه یک رویداد طبیعی مانند سیلاب، زمین‌لرزه، رانش زمین، برف‌کوچ، طوفان، خشک‌سالی، آتش‌سوزی طبیعی و غیره به وجود آمده و سبب تلفات جانی و خسارات مالی می‌گردد.^{۱۳}

ب: روش تحقیق

معلومات آماری این تحقیق با دو وسیله پرسش‌نامه (تحقیق میدانی) و تحلیل ثانویه و معلومات مربوطه مفاهیم و مبانی حقوقی حمایت از بیجاشدگان داخلی به وسیله مطالعات کتابخانه‌ای به دست آمده است. بنابراین می‌توان گفت این تحقیق با روش مختلط کمی و کیفی انجام یافته است.

در تحقیق میدانی ۲۹۰۳ تن از بیجاشدگان داخلی شرکت داشته‌اند که در ۱۹ ولایت کشور شامل ارزگان، بامیان، بدخشان، بلخ، پکتیا، جوزجان، خوست، دایکندی، سمنگان، غور، فاریاب، قندهار، کابل، کندز، کنر، میدان‌وردک، ننگرهار، هرات و هلمند، پرسش‌نامه را تکمیل نموده‌اند. معلومات جمع‌آوری شده وارد دیتابیس شده و پس از کودگذاری و دسته‌بندی توسط برنامه SPSS، در متن گزارش مورد تحلیل قرار گرفته است. هم‌چنین معلومات محتوایی این تحقیق پس از یادداشت‌برداری و دسته‌بندی توسط محقق، با شیوه کیفی در متن گزارش تحلیل گردیده است.

ج: شناسایی متغیرها

حداقل سه نوعی از متغیرها در این تحقیق قابل‌شناسایی است. متغیر مستقل، وابسته و تعدیل‌کننده. متغیرهای مستقل این تحقیق شامل عوامل بیجاشدگی، اعم از نامنی، جنگ و خشونت، فقر و بیکاری و عوامل طبیعی‌ای مانند خشک‌سالی و سایر حوادث طبیعی‌اند که منجر به بیجاشدگی داخلی گردیده باشند. میزان بیجاشدگان و میزان دسترسی آنان به حقوق بشری اعم از حقوق مدنی-سیاسی مانند حق شرکت در انتخابات، حق دسترسی به امنیت شخصی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مثل حق دسترسی به آموزش، حق دسترسی به خدمات صحتی و حق دسترسی به شغل و درآمد از متغیرهای وابسته این تحقیق می‌باشد. معلومات شخصی شرکت‌کنندگان تحقیق میدانی به شمول سن، جنسیت، حالت مدنی، میزان تحصیلات و وضعیت جسمی از متغیرهای تعدیل‌کننده در این تحقیق به‌شمار می‌روند.

^۹. Wisner, Ben, Blaikie, Piers & others, "At Risk: natural hazards, people's vulnerability and disasters", 2003, 2nd addition, p12. Available at:

[\(PDF\) At Risk: Natural Hazards, People Vulnerability and Disasters 1st edition \(researchgate.net\)](#)

۱۰. وزارت عدلیه ج. ا. قانون اساسی افغانستان، ماده ۴۳، سال ۱۳۸۲، جریده رسمی شماره فوق‌العاده ۸۱۸

۱۱. وزارت عدلیه ج. ا. قانون حالت اضطرار، ماده ۲، سال ۱۳۶۷، جریده رسمی شماره ۶۸۷

۱۲. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، «وضعیت بیجاشدگان داخلی در افغانستان»، ۱۳۹۴، کابل، ص ۱۶.

۱۳. همان.

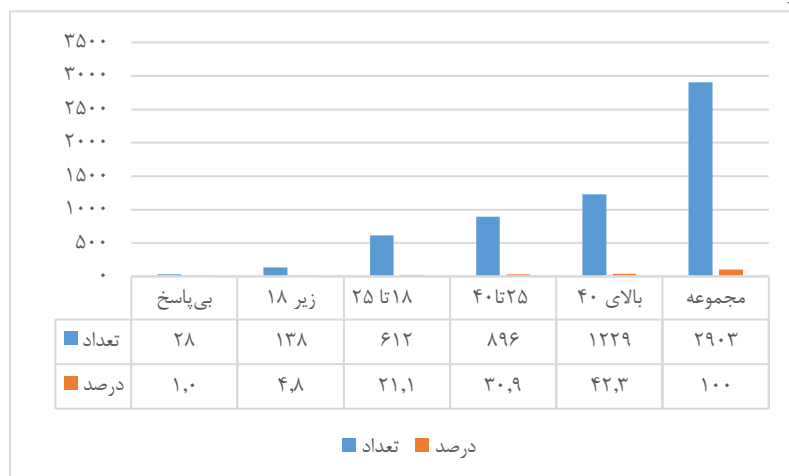
د: جمعیت آماری و نمونه

جمعیت آماری این تحقیق تمام بیجاشدگان داخلی در سطح کشور می‌باشد که براساس معلومات منتشرشده در وبگاه وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان، در سال ۱۳۹۹ به ۳۰۵ هزار و ۸۱ خانواده (۳۰۵۰۸۱) می‌رسیدند. اگر اوسط خانواده در سال ۱۳۹۹ هجری شمسی ۶ تن در نظر گرفته شود، تعداد افراد بیجاشده داخلی به ۱ میلیون و ۸۳۰ هزار و ۴۸۶ تن (۱۸۳۰۴۸۶) خواهد رسید.

جمعیت نمونه این تحقیق شامل ۲۹۰۳ تن از بیجاشدگان داخلی است که باشنده اصلی ۳۰ ولایت کشور^{۱۵} می‌باشند و در نتیجه رویدادهایی مانند ناامنی، جنگ، عوامل طبیعی و سایر دلایل به ۱۹ ولایت کشور^{۱۶} بیجا شده و توسط همکاران کمیسیون به صورت تصادفی انتخاب و پرسش‌نامه تکمیل نموده‌اند. معلومات شخصی جمعیت نمونه به صورت تفصیلی در زیر مورد مطالعه قرار گرفته است.

۱. سن پرسش‌شوندگان

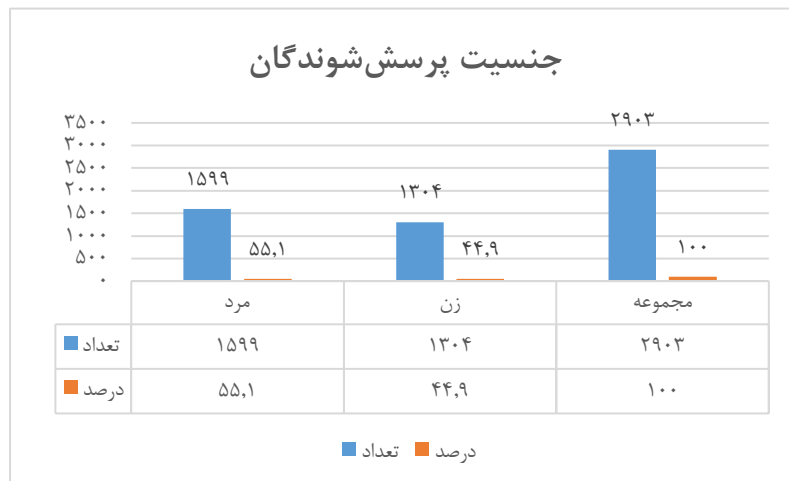
سن پرسش‌شوندگانی، که شامل ۲۹۰۳ تن بوده‌اند، در چهار گروه تقسیم گردیده است. گروه‌های زیر سن ۱۸، بین سنین ۱۸-۲۵، بین سنین ۲۵-۴۰ و کسانی که بالاتر از ۴۰ سال عمر داشتند.

از مجموع ۲۹۰۳ پرسش‌شونده، به تعداد ۱۳۸ تن (۴,۸٪) آنان زیر سن ۱۸ سال، ۶۱۲ تن (۲۱,۱٪) آنان بین سنین ۱۸-۲۵ سال، ۸۹۶ تن (۳۰,۹٪) آنان بین سنین ۲۵ تا ۴۰ سال و ۱۲۲۹ تن (۴۲,۳٪) آنان بالای ۴۰ سال عمر داشته‌اند. ۲۸ تن (۱,۰٪) باقی‌مانده در مورد سن خود چیزی نگفته‌اند.

۲. جنسیت پرسش‌شوندگان

همان‌گونه که قبلاً اشاره گردید، جمعیت نمونه این تحقیق از میان بیجاشدگان داخلی بوده و به صورت تصادفی از میان زنان و مردان انتخاب گردیده است.

معلومات نشان می‌دهد که از میان ۲۹۰۳ تنی که پرسش‌نامه تکمیل نموده‌اند، ۱۵۹۹ تن (۵۵,۱٪) آنان مرد و ۱۳۰۴ تن (۴۴,۹٪) دیگر زن بوده‌اند.

۱۴. وزارت مهاجرین و عودت‌کنندگان، احصایه عودت‌کنندگان و بیجاشدگان، قابل‌دسترز از آدرس اینترنتی: احصایه عودت‌کنندگان و بیجاشدگان | وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان (mor.gov.af).

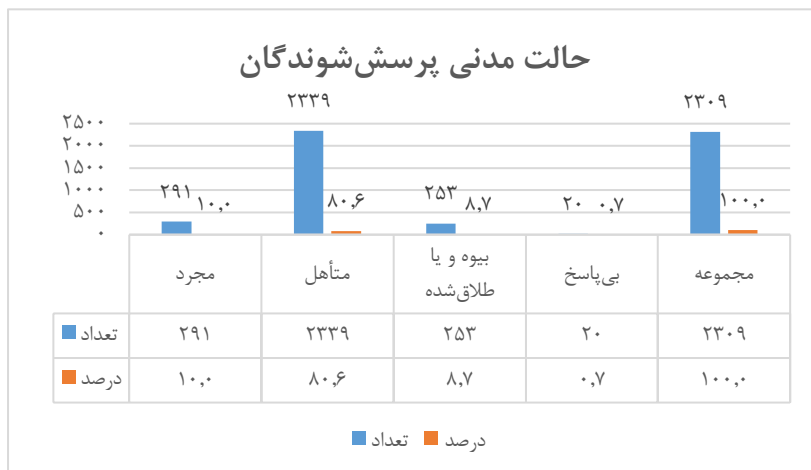
۱۵. ارزگان، بامیان، بادغیس، بدخشان، بغلان، بلخ، تخار، پروان، پکتیا، پکتیکا، جوزجان، خوست، دایکندی، زابل، سرپل، سمنگان، غزنی، غور، فاریاب، فراه، کابل، کندهار، کتر، کندز، لغمان، لوگر، میدان وردک، ننگرهار، هرات و هلمند.

۱۶. ارزگان، بامیان، بدخشان، بلخ، پکتیا، جوزجان، خوست، دایکندی، سمنگان، غور، فاریاب، قندهار، کابل، کندز، کتر، میدان وردک، ننگرهار، هرات و هلمند.

۳. حالت مدنی پرسش شوندهگان

حالت مدنی پرسش شوندهگان این تحقیق در سه گروه مجرد، متأهل و بیوه یا مطلقه مورد مطالعه قرار گرفته است.

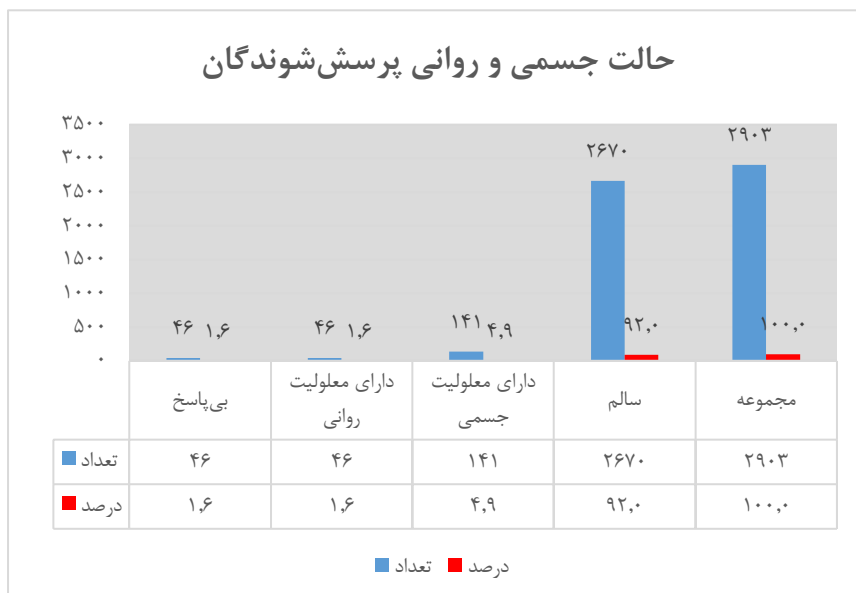
از میان ۲۹۰۳ تن پرسش شونده ۲۹۱ تن (۱۰٪) از آنان مجرد، ۲۳۳۹ تن از آنان (۸۰.۶٪) متأهل، ۲۵۳ تن از آنان (۸.۷٪) بیوه و یا مطلقه بوده‌اند. از این میان ۲۰ تن (۰.۷٪) از آنان به این پرسش پاسخ نداده‌اند.

۴. وضعیت جسمی پرسش شوندهگان

بررسی شاخص وضعیت جسمی پرسش شوندهگان با هدف تعیین میزان حضور افراد دارای معلولیت در میان بیجاشدگان داخلی است. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان در تمامی تحقیقات خویش تلاش کرده است که وضعیت افراد دارای معلولیت را مورد بررسی قرار دهد.

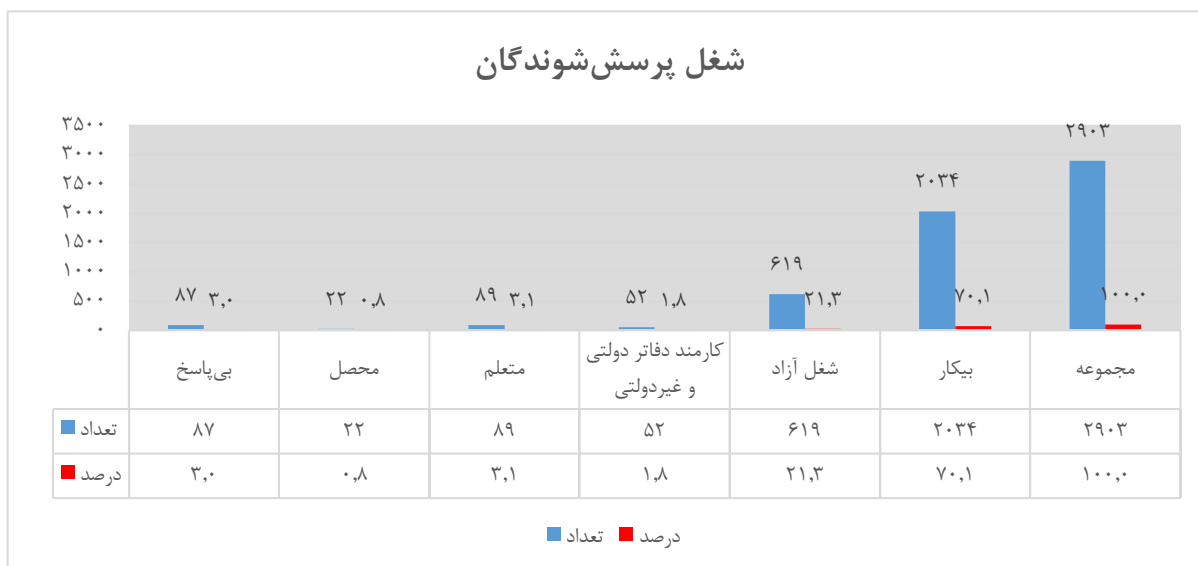
در این تحقیق از میان ۲۹۰۳ پرسش شونده، ۲۶۷۰ تن (۹۲٪) آنان سالم، ۴۶ تن (۱.۶٪) آنان دارای معلولیت روانی، ۱۴۱ تن (۴.۹٪) آنان دارای معلولیت جسمی بوده‌اند. از این میان در ۴۶ پرسشنامه، که ۱.۶٪ کل جمعیت نمونه را شامل می‌شود، به این سؤال پاسخ نداده‌اند. بنابراین از میان تمام پرسش شوندهگان، ۶.۵٪ آنان دارای معلولیت فیزیکی و روانی بوده است.

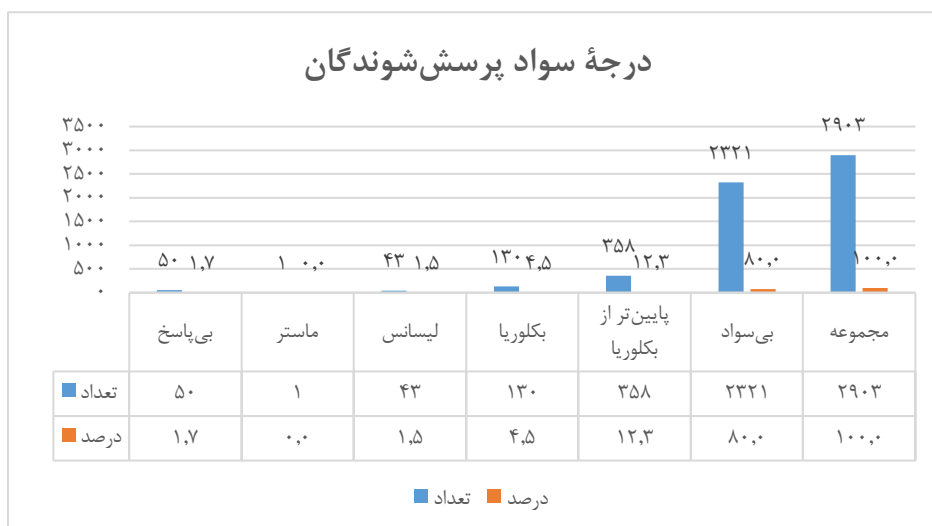
۵. شغل پرسش شوندهگان

پرسش شوندهگان در این تحقیق به لحاظ شغلی به پنج گروه تقسیم گردیده‌اند. این گروه‌ها شامل محصل، متعلم، کارمند دفاتر دولتی یا غیردولتی، دارای شغل آزاد و افراد بیکار می‌شوند.

از میان ۲۹۰۳ پرسش شونده ۲۲ تن (۰.۸٪) محصل، ۸۹ تن (۳.۱٪) متعلم، ۵۲ تن (۱.۸٪) کارمند دفاتر دولتی و غیردولتی، ۶۱۹ تن (۲۱.۳٪) دارای شغل آزاد و ۲۰۳۴ تن (۷۰.۱٪) آنان بیکار بوده‌اند. ۸۷ تن (۳٪) باقی مانده شغل خود را در پرسشنامه مشخص نکرده‌اند.

۶. درجه سواد یا تحصیلات پرسش شونده‌گان

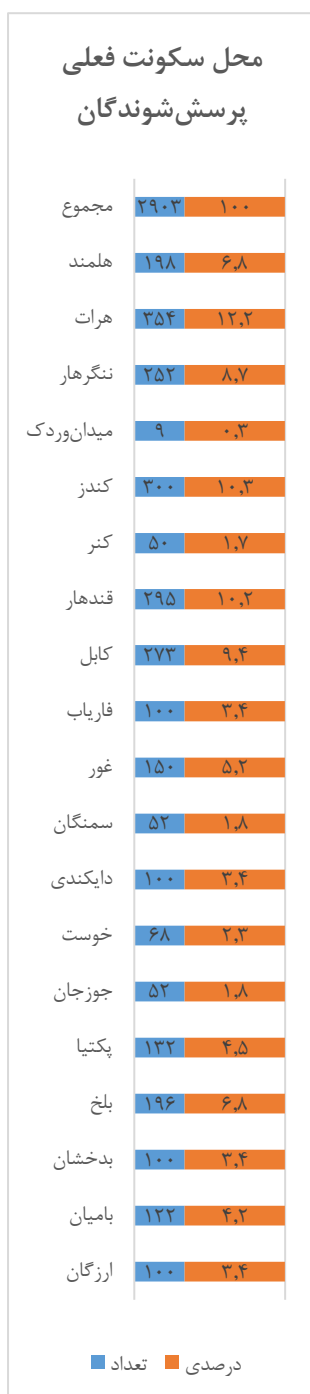

جمعیت نمونه این تحقیق به لحاظ سطح سواد به پنج گروه تقسیم شده است. این پنج گروه شامل بی سواد، پایین تر از بکلوریا، بکلوریا، لیسانس و ماستر می باشد.

از میان کل جمعیت نمونه این تحقیق ۱ تن (۰,۰٪) مدرک ماستری داشته است و ۴۳ تن (۱,۵٪) دارای مدرک لیسانس و ۱۳۰ تن (۴,۵٪) دیگر دارای مدرک

بکلوریا بوده اند. همچنین ۳۵۸ تن (۱۲,۳٪) تا سطح پایین تر از بکلوریا درس خوانده و ۲۳۲۱ تن (۸۰٪) آنان بی سواد بوده اند. در نهایت ۵۰ تن (۱,۷٪) جمعیت نمونه درجه سواد خود را در پرسشنامه مشخص نکرده اند.

۷. محل سکونت اصلی پرسش شونده‌گان

براساس معلومات به‌ثبت‌رسیده در این تحقیق، بیجاشدگانی که پرسش‌نامه تکمیل نموده‌اند، از ۳۰ ولایت کشور به شرح زیر بوده‌اند:

ارزگان ۱۴۱ تن، بامیان ۴۸ تن، بادغیس ۱۰۰ تن، بدخشان ۱۱۵ تن، بغلان ۴۰ تن، بلخ ۵۸ تن، تخار ۳۶ تن، پروان ۱۶ تن، پکتیا ۱۴۴ تن، پکتیکا ۸ تن، جوزجان ۹ تن، خوست ۱۹ تن، دایکندی ۱۱۲ تن، زابل ۱ تن، سرپل ۶۹ تن، سمنگان ۲۷ تن، غزنی ۲۵ تن، غور ۲۴۰ تن، فاریاب ۲۷۸ تن، فراه ۲۲ تن، کابل ۱۲ تن، کندز ۲۸۲ تن، کنر ۸۸ تن، لغمان ۶۸ تن، لوگر ۱۵ تن، میدان وردک ۵۰ تن، ننگرهار ۲۶۶ تن، هرات ۶۸ تن و هلمند ۳۱۹ تن.

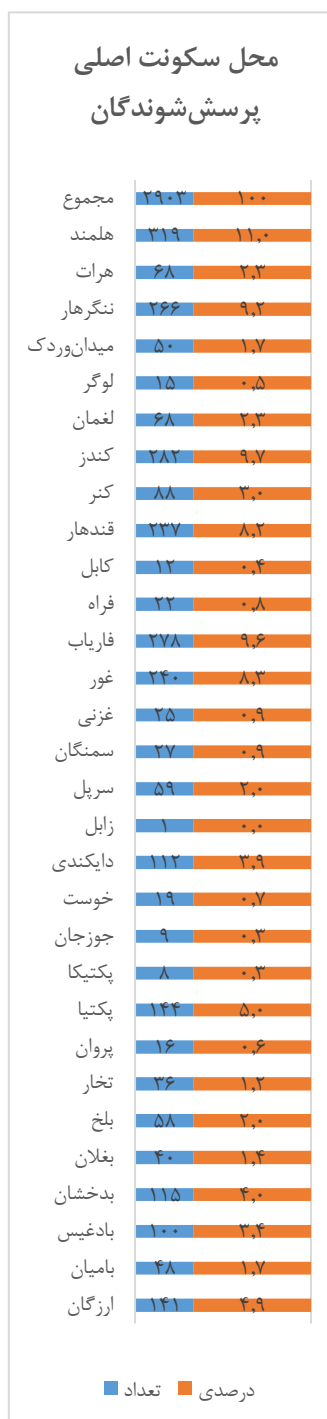
۸. محل سکونت فعلی بیجاشدگان

بیجاشدگان شامل این تحقیق، از ۳۰ ولایت کشور که محل سکونت اصلی آن‌ها بودند، به ۱۹ ولایت کشور کوچ کرده و مسکن‌گزین شده بودند که این ۱۹ ولایت محل تکمیل پرسش‌نامه نیز بوده و به‌عنوان محل سکونت فعلی بیجاشدگان شامل تحقیق ثبت گردیده است.

باید افزود که بیجاشدگان ممکن از یک ولایت به ولایت دیگر یا در داخل همان ولایت از یک ولسوالی یا منطقه به ولسوالی یا منطقه دیگری در همان ولایت کوچ کرده باشند.

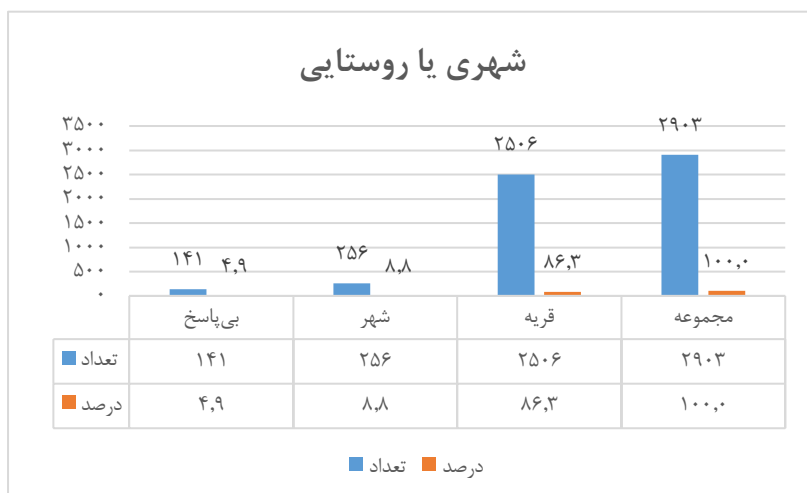
تعداد افرادی که در هر ولایت پرسش‌نامه تکمیل نموده‌اند قرار زیر می‌باشند:

ارزگان ۱۰۰ تن، بامیان ۱۲۲ تن، بدخشان ۱۰۰ تن، بلخ ۱۹۶ تن، پکتیا ۱۳۲ تن، جوزجان ۵۲ تن، خوست ۶۸ تن، دایکندی ۱۰۰ تن، سمنگان ۵۲ تن، غور ۱۵۰ تن، فاریاب ۱۰۰ تن، قندهار ۲۹۵ تن، کابل ۲۷۳ تن، کندز ۳۰۰ تن، کنر ۵۰ تن، میدان وردک ۹ تن، ننگرهار ۲۵۲ تن، هرات ۳۵۴ تن و هلمند ۳۱۹ تن.

۹. شهری یا روستایی

از مجموع بیجاشدگان شامل این تحقیق، ۲۵۰۶ تن (۸۶.۳٪) آنان در قریه‌ها و روستاها و ۲۵۶ تن (۸.۸٪) دیگر در شهرها زندگی می‌کردند. ۱۴۱ تن (۴.۹٪) باقی‌مانده به این پرسش پاسخ نداده و روشن نکرده‌اند که باشندگان اصلی قریه‌ها و روستاها بوده یا در شهر زندگی می‌کردند.

فصل دوم

مبانی حقوقی حمایت از بیجاشدگان داخلی

مبانی حقوقی حمایت از بیجاشدگان داخلی

قواعد و مقررات بین‌المللی و قوانین ملی افغانستان از حقوق بشری بیجاشدگان داخلی حمایت کرده است. مبتنی بر مفاد اسناد یادشده، همان‌گونه که هر شهروند حق دارد در داخل کشور و در هر جایی که دوست دارد مسکن‌گزین شده و اقامت کند، حق دارد در شرایطی که تحت فشار قرار می‌گیرد، از محل سکونت اصلی خود بیجا شده و در محل یا ولایت دیگری مسکن‌گزین گردد. افراد و خانواده‌های بیجاشده داخلی حق دارند به تمام حقوق و آزادی‌های بشری و سهولت‌های موردنیاز زندگی دسترسی داشته باشند و از آن‌ها بهره‌مند شوند. دولت‌ها وظیفه دارند که فرصت‌های زندگی آرام و بدون مشکل را برای تمامی شهروندان به وجود آورند، عوامل بیجاشدگی را از بین ببرند و شرایط دسترسی به حقوق بشری را برای بیجاشدگان داخلی فراهم کنند. مبانی حقوقی حمایت از حقوق بشری بیجاشدگان داخلی در استناد به قوانین ملی و قواعد و مقررات بین‌المللی در دو بخش جداگانه مورد مطالعه قرار گرفته است.

الف: اسناد و قوانین ملی

حقوق بشری بیجاشدگان داخلی در اسناد و قوانین ملی از جمله قانون اساسی، آجندای ملی اهداف انکشاف پایدار، پالیسی ملی بیجاشدگان و استراتژی سکتور مهاجرین، عودت‌کنندگان و بیجاشدگان مورد حمایت قرار گرفته است.

۱- قانون اساسی

قانون اساسی افغانستان حقوق بشری بیجاشدگان داخلی را در ماده‌های ۴، ۶، ۲۲ و ۳۹ مورد حمایت قرار داده است. بخشی از ماده ۴ قانون اساسی افغانستان تسجیل نموده است: «ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی که تابعیت افغانستان را دارا باشند»^{۱۷} براساس این ماده همه افراد به‌شمول بیجاشدگانی که تابعیت افغانستان را داشته باشند، جزء شهروندان کشور بوده و بدون تفکیک از حقوق یکسان برخوردار می‌باشند.

هم‌چنین براساس ماده ۲۲ قانون اساسی «هر نوع تبعیض و امتیاز بین اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجایب مساوی می‌باشند»^{۱۸} مبتنی بر مفاد این ماده شهروندان کشور اعم از بیجاشدگان و غیربیجاشدگان باهم برابر بوده و دولت به‌ویژه در حمایت از حقوق بشری آنان نباید با تبعیض برخورد نماید.

براساس ماده ۶ قانون اساسی «دولت به ایجاد یک جامعه مرفه و مترقی براساس عدالت اجتماعی، حفظ کرامت انسانی، حمایت حقوق بشر، تحقق دموکراسی، تأمین وحدت ملی، برابری بین همه اقوام و قبایل و انکشاف متوازن در همه مناطق کشور مکلف می‌باشد»^{۱۹} این ماده قانون اساسی دولت افغانستان را موظف نموده تا شرایطی را ایجاد نماید که در آن تمامی افراد جامعه به‌شمول بیجاشدگان داخلی در رفاه و آرامش به‌سر برده و کرامت انسانی آنان محفوظ باشد. زمینه‌های انکشاف متوازن در سراسر کشور فراهم بوده و از حقوق بشری شهروندان در هر حالتی بدون تفکیک و تبعیض حمایت صورت گیرد.

ماده ۳۹ قانون اساسی حق سفر و اقامت در هر گوشه‌ای از کشور به‌جز مناطق ممنوعه قانونی را حق مشروع شهروندان دانسته است. در این ماده تصریح گردیده است: «هر افغان حق دارد به هر نقطه کشور سفر نماید و مسکن اختیار کند، مگر در مناطقی که قانون ممنوع قرار داده است»^{۲۰} بر بنیاد مفاد این ماده قانون اساسی شهروندان کشور حق دارد در هر جایی که خواسته باشد اقامت نموده و مسکن‌گزین گردند. بنابراین در صورتی که باشندگان یک محل به‌هردلیلی تصمیم می‌گیرند از محل اسکان همیشگی خود به‌جای دیگری کوچ کنند، نباید با ممانعت روبه‌رو باشند. شهروندان این حق را دارند که در هر بخشی از خاک کشور که خواسته باشند، اقامت نموده و مورد حمایت باشند.

۲- آجندای ملی اهداف انکشاف پایدار

آجندای بین‌المللی اهداف انکشاف پایدار متشکل از ۱۷ هدف بوده و افغانستان من حیث یکی از اعضای سازمان ملل متحد، ملزم به تطبیق این آجنداست. دولت افغانستان شاخص‌ها و مقاصد آجندای بین‌المللی اهداف انکشاف پایدار را در مطابقت با واقعیت‌های ملی و محلی تنظیم نموده و آجندای ملی انکشاف پایدار را تهیه کرده است. هدف دهم آجندای بین‌المللی اهداف انکشاف پایدار به کاهش نابرابری در

۱۷. وزارت عدلیه ج، ا.ا، قانون اساسی افغانستان، سال ۱۳۸۲، جریده رسمی شماره فوق‌العاده ۸۱۸، م ۴.

۱۸. همان، ماده ۲۲.

۱۹. همان، ماده ۶.

۲۰. همان، ماده ۳۹.

سطح ملی و بین‌المللی تأکید دارد. دولت افغانستان برای تحقق هدف دهم و مقصد ایجاد سهولت برای جابه‌جایی منظم و ایمن بیجاشدگان که از مقصدهای اساسی این سند است^{۲۱} برنامه‌ریزی نموده و شاخص‌های معینی را تعریف نموده است. قابل‌یادآوری است که در افغانستان سکتور مصونت اجتماعی وظیفه دارد که برای بیجاشدگان داخلی که دوباره به محل سکونت اصلی خود بازمی‌گردند کمک نموده و حمایت‌های موردنیاز را فراهم کند.^{۲۲}

۳- پالیسی ملی بیجاشدگان

پالیسی ملی بیجاشدگان اهدافی مشخصی را در راستای حمایت از بیجاشدگان داخلی تعقیب می‌کند. اهدافی مانند رسیدگی به وضعیت بیجاشدگان داخلی، حمایت و رعایت حقوق اساسی و بشری بیجاشدگان، مساعدت‌های بشردوستانه به بیجاشدگان، از بین بردن عوامل بیجاشدگی در سطح ملی و افزایش سطح آگاهی مردم نسبت به پیامدهای جنگ و خشونت^{۲۳} این پالیسی شیوه‌های حمایت از بیجاشدگان داخلی را توضیح داده و دولت را وظیفه می‌دهد که در مطابقت با قواعد و مقررات بین‌المللی حقوق بشر و حقوق بشردوستانه از شهروندانش به‌خصوص در زمان جنگ و منازعه حمایت کند.^{۲۴}

۴- استراتژی سکتور مهاجرین، عودت‌کنندگان و بیجاشدگان

این استراتژی به‌منظور فراهم نمودن مساعدت‌های فوری برای مهاجرین، عودت‌کنندگان و بیجاشدگان داخلی و نیز ارتقای ظرفیت پاسخگویی دولت به نیازمندی‌های آنان و اطمینان از اعاده حقوق بیجاشدگان تهیه شده است. برنامه‌های حمایتی دولت از مهاجرین، عودت‌کنندگان و بیجاشدگان براساس این استراتژی مدیریت شده و راهکارهای استقرار مجدد آنان در این استراتژی پیش‌بینی شده است.^{۲۵}

ب: قواعد و مقررات بین‌المللی

اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و اصول رهنمودی بیجاشدگان داخلی از مهم‌ترین اسناد بین‌المللی اند که بر حمایت از بیجاشدگان داخلی تأکید نموده‌اند.

۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر

ماده سوم اعلامیه جهانی حقوق بشر تسجیل نموده است که «هرکس حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی را دارد»^{۲۶} تأکید بر امنیت فردی به این معنی است که به دولت‌های عضو وظیفه داده شده است تا جهت تأمین امنیت فردی شهروندانش برنامه‌ریزی و تلاش نمایند. هم‌چنین در ماده ۱۳ این اعلامیه آمده است: «هر کس حق دارد که در داخل هر کشوری آزادانه عبور و مرور کرده و محل اقامت خود را انتخاب نماید»^{۲۷} براساس این ماده، هرکسی حق دارد محل زندگی خود را انتخاب کرده و در هر جایی از دنیا که خواسته باشد سفر نماید. حق انتخاب مسکن و گشت‌وگذار علاوه بر این که به افراد صلاحیت انتخاب را می‌دهد، بر مکلفیت دولت‌ها جهت تأمین شرایط مناسب زندگی و حمایت از افراد در هر جایی که باشند، نیز تأکید می‌نماید. بنابراین حمایت از بیجاشدگان داخلی مبتنی بر مفاد این ماده از مکلفیت‌های دولت‌های عضو سازمان ملل متحد می‌باشد.

۲. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز از حق آزادی اقامت در هر جایی که به‌لحاظ قانونی ممانعت نداشته باشد، حمایت می‌کند. در ماده ۱۲ این میثاق آمده است: «هر کس به‌طور قانونی باید در قلمرو کشور، حق رفت‌وآمد آزاد و انتخاب آزادانه محل اقامت خود را داشته باشد»^{۲۸} میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز علاوه بر تفویض صلاحیت انتخاب محل زندگی برای هر فرد، بر مکلفیت دولت‌ها جهت تأمین شرایط دسترسی به این حق و سایر حقوق بشری افراد تأکید نموده است.

۲۱. وزارت اقتصاد، انکشاف اهداف پایدار افغانستان (۲۰۱۵-۲۰۳۰)، «۲۰۳۰»، ۱۳۹۸، ص ۲۶.

۲۲. همان، ص ۱۰۳.

۲۳. وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان، پالیسی ملی بیجاشدگان داخلی «۲۰۰۹-۲۰۱۳»، ص ۱۰.

۲۴. همان، ص ۱۱.

۲۵. استراتژی سکتور مهاجرین، عودت‌کنندگان و بیجاشدگان، ۱۳۸۶.۱۱.۲۰، ص ۲۲-۲۳.

۲۶. مجمع عمومی سازمان ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر، ماده ۳، مصوب سال ۱۹۴۸.

۲۷. همان، ماده ۱۳.

۲۸. مجمع عمومی سازمان ملل، میثاق حقوق سیاسی و مدنی «مصوب ۱۶ دسامبر سال ۱۹۶۶»، ماده ۱۲.

۳. اصول رهنمودی در مورد بیجاشدگی داخلی

اصول رهنمودی در مورد بیجاشدگی داخلی در سال ۱۹۹۸ م توسط مجمع عمومی سازمان ملل برای حمایت از حقوق بشری بیجاشدگان داخلی به تصویب رسید.^{۲۹}

این رهنمود راهکارهای روشنی را جهت تأمین نیازهای اساسی بیجاشدگان داخلی پیشنهاد نموده و بر حمایت از حقوق بشری آنان تأکید نموده است.^{۳۰} اصل سوم این رهنمود تهیه کمک‌های بشردوستانه و حمایتی برای اشخاص بیجاشده داخلی در قلمرو کشور را از مسئولیت‌های اساسی نهادهای ملی می‌داند.

اصل ۴ این رهنمود بر ممنوعیت هر نوع تبعیض در توزیع کمک‌ها به بیجاشدگان تأکید نموده است. اصل ششم این رهنمود عوامل بیجاشدگی را تعریف نموده و بر حمایت از بیجاشدگان تأکید کرده است.

اصل هفتم بر مسئولیت دولت‌ها در راستای از بین بردن عوامل بیجاشدگی اشاره داشته و در اصل یازدهم بر حفاظت افراد بیجاشده و مصونیت در برابر تجاوز، قطع اعضا، شکنجه، برخورد ظالمانه، ستم، هتک حرمت، خشونت‌های جنسی، فحش‌های اجباری، آزاروآذیت، بردگی و هر نوع برده‌داری معاصر مثل فروختن در بدل ازدواج، استثمار جنسی و کار اجباری کودکان تأکید گردیده است.

اصل ۱۸ این رهنمود بر حق دسترسی به معیارهای مناسب زندگی بیجاشدگان تأکید می‌کند. براساس این اصل نهادهای ملی مکلف به فراهم‌آوری غذا، آب آشامیدنی سالم، سرپناه، لباس و خدمات صحتی و بهداشتی ضروری برای بیجاشدگان داخلی می‌باشند و در نهایت اصل سی‌ام این رهنمود تمام نهادهای مسئول داخلی و خارجی را ملزم به کمک به بیجاشدگان برای بازگشت به محل زیست اصلی‌شان نموده است.^{۳۱}

29. IDMC, "Guiding principles on internal displacement", retrieved from

<https://www.internal-displacement.org/internal-displacement/guiding-principles-on-internal-displacement>.

30. UNOCHA, "Guiding principle on internal displacement", Sep2004, principle1.

31. Ibid, principles 4,6,11,18,30.

فصل سوم

تحلیل داده‌های آماری

تحلیل داده‌های آماری

در این بخش به تحلیل داده‌ها یا معلومات آماری پرداخته شده که در نتیجه تحقیقات میدانی به دست آمده است. این بحث به بررسی پدیده بیجاشدگی در افغانستان شامل تعداد بیجاشدگان، عوامل بیجاشدگی، صدمات که بیجاشدگان تحمل نموده‌اند، دسترسی بیجاشدگان به حقوق بشری و حمایت‌هایی که از بیجاشدگان صورت گرفته پرداخته است.

بررسی وضعیت

بیجا شدن شهروندان کشور از محل زندگی اصلی‌شان به علت‌هایی مانند جنگ، ناامنی و آفات طبیعی از مهم‌ترین چالش‌های زندگی نیم قرن گذشته در افغانستان بوده و خانواده‌های بیجا شده از جمعیت‌های آسیب‌پذیر شمرده شده و با چالش‌های جدی در راستای دسترسی به حقوق بشری خود مواجه می‌باشند.

آمارهای منتشرشده از سوی وزارت دولت در امور حوادث نشان داده است که در دوسال اخیر حدود ۵ میلیون تن در سراسر کشور به‌علت ناامنی و خشونت‌های گروه‌های مخالف دولت بیجا شده‌اند. براساس این معلومات در شش ماه اخیر ۶۲ هزار و ۴۸۰ خانواده بیجا شده‌اند که ۳۲ هزار ۲۸۴ خانواده آن فقط در جریان یک ماه (۱۷ جوزا تا ۱۷ سرطان) در ۲۵ ولایت کشور به‌علت افزایش جنگ و خشونت بیجاشده‌اند.^{۳۲}

این درحالی است که معلومات ارائه‌شده از سوی وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان در سال ۱۳۹۴ به کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، آمار بیجاشدگان داخلی به ۱ میلیون و ۲۵۷ هزار و ۵۵۲ تن (۱۲۵۷۵۵۲) شامل ۲۰۹ هزار و ۵۹۲ خانواده (۲۰۹۵۹۲) که اوسط هر خانواده ۶ تن در نظر گرفته شده بود، می‌رسید.^{۳۳}

مقایسه آمار سال ۱۳۹۴ و آماری که در سال جاری از سوی وزارت دولت در امور حوادث به نشر رسیده است، نشان می‌دهد که تعداد بیجاشدگان ۷۴.۸٪ افزایش یافته است.

هم‌چنین نظارت کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان بر وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان در سال ۱۴۰۰ نشان داده است که ۱۵۸ هزار و ۳۹۲ خانواده در ۳ ماه اول سال ۱۴۰۰ و در ۲۶ ولایت کشور^{۳۴} به‌علت افزایش جنگ و ناامنی بیجا شده‌اند. در صورت که میانگین خانواده ۶ تن در نظر گرفته شود، تعداد بیجاشدگان داخلی تنها در سه ماه اول سال جاری به ۹۵۰ هزار و ۳۵۲ تن خواهد رسید. ولایت ننگرهار با ۲۲۷۹۰ خانواده بیجاشده در اول و ارزگان با ۱۰۰ خانواده بیجاشده در آخر جدول قرار دارند. همکاران کمیسیون نتوانستند از تعداد بیجاشدگان در ۸ ولایت دیگر شامل کابل، لوگر، پکتیکا، غزنی، پروان، کاپیسا، میدان‌وردک و پنجشیر به‌علت مختلفی مانند ناامنی و نبود فهرست دقیق بیجاشدگان نزد نهادهای مسئول یا همکاری نکردن این ادارات، معلوماتی دقیق به دست بیاورند. تفصیل ارقام بیجاشدگان هر ولایت در جدول روبه‌رو.

باید افزود که مرکز نظارت بر بیجاشدگی داخلی (IDMC) تعداد بیجاشدگان داخلی در کشور را در سال مالی ۱۳۹۸ هجری شمسی ۲ میلیون ۹۹۳ هزار تن (۲۹۹۳۰۰۰) اعلام کرده بود. این آمار هم‌چنین نشان می‌دهد که افغانستان در رده پنجم کشورهای که بیشترین تعداد بیجاشده داخلی را دارد، قرار گرفته و در آخر ماه دسامبر سال ۲۰۱۹ افغانستان، کلمبیا، جمهوری دموکراتیک کانگو، سوریه و یمن، بیشتر از نیمی تمام بیجاشدگان داخلی در جهان را به خود اختصاص داده بودند.^{۳۵}

32. <http://www.jomhornews.com/fa/news/140578/>

۳۳. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، وضعیت بیجاشدگان داخلی در افغانستان، «۱۳۹۴، کابل، ص ۳۳.

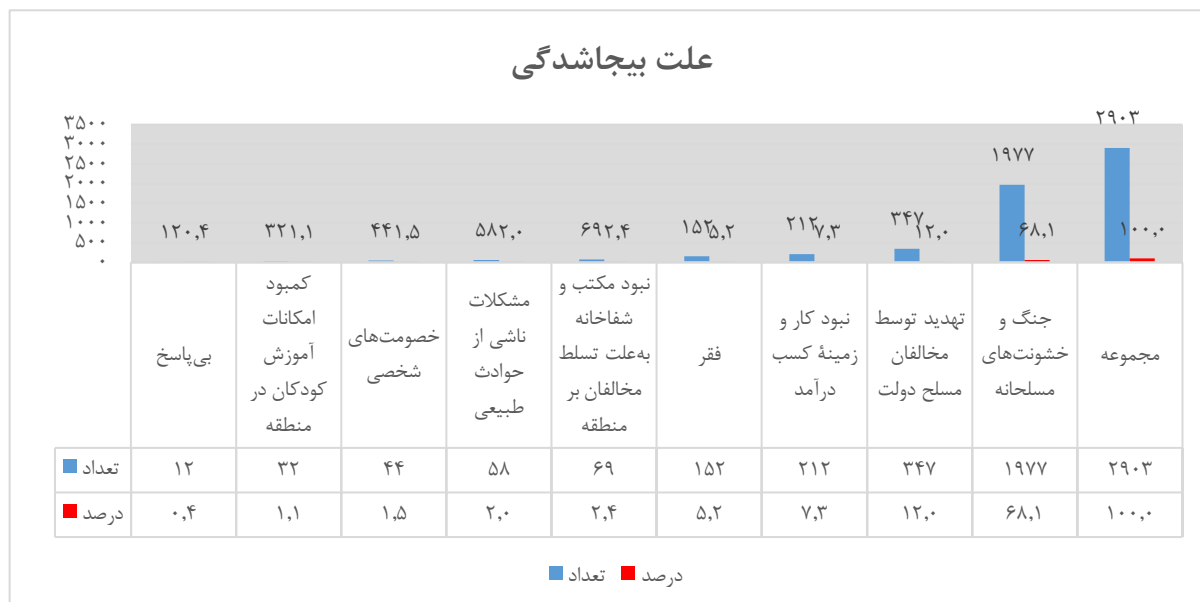
۳۴. ننگرهار، قندهار، لغمان، هلمند، فاریاب، تخار، کنر، بغلان، بامیان، هرات، کندز، بادغیس، پکتیا، سرپل، نیمروز، جوزجان، غور، فراه، بدخشان، خوست، بلخ، سمنگان، نورستان، دایکندی، زابل و ارزگان.

35. IDMC, Afghanistan, date: 06.03.2020, time:15:08, retrieved from:

<https://www.internal-displacement.org/countries/afghanistan>.

عوامل بیجاشدگی داخلی در افغانستان

تجارب بین‌المللی نشان داده که بیجاشدگی یک پدیده عام و جهان‌شمول بوده و عواملی چون پاک‌سازی قومی، جنگ،^{۳۶} منازعات مسلحانه و نقض حقوق بشر، آفات طبیعی و آفات صنعتی که توسط بشر به وجود می‌آید^{۳۷} مثل پروژه‌های انکشافی و غیره در افزایش و توسعه پدیده بیجاشدگی نقش داشته است.^{۳۸}

بر اساس یافته‌های مرکز نظارت بر بیجاشدگان داخلی، عمده‌ترین عوامل بیجاشدگی در افغانستان جنگ، ناامنی و آفات طبیعی مثل سیلاب، خشک‌سالی، توفان و زلزله بوده و عواملی مثل بیکاری، فقر، نداشتن زمین و دسترسی نداشتن به خدمات اولیه نیز در توسعه و افزایش بیجاشدگی در افغانستان نقش خود را داشته‌اند.^{۳۹}

مطالعات میدانی این تحقیق نیز نشان داده که مهم‌ترین عوامل بیجاشدگی و افزایش میزان آن در افغانستان، جنگ و ناامنی، تسلط مخالفان مسلح دولت بر منطقه و تهدیدهای ناشی از رفتار آن‌ها با مردم محل، بیکاری، فقر، دسترسی نداشتن خانواده‌ها به مراکز صحتی، آموزشی، حوادث طبیعی و خصوصیت‌های شخصی بوده است.

این مطالعات نشان داده است که از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۱۹۷۷ تن (۶۸.۱٪) جنگ و خشونت‌های مسلحانه، ۳۴۷ تن (۱۲٪) تهدیدهای ناشی از رفتار مخالفان مسلح دولت با مردم محل، ۲۱۲ تن (۷.۳٪) نبود کار و زمینه درآمد، ۱۵۲ تن (۵.۲٪) فقر، ۶۹ تن (۲.۴٪) نبود مکتب و شفاخانه به علت تسلط مخالفان مسلح دولت بر منطقه، ۵۸ تن (۲٪) مشکلات ناشی از حوادث طبیعی، ۴۴ تن (۱.۵٪) خصوصیت‌های شخصی، ۳۲ تن (۱.۱٪) کمبود امکانات آموزشی در منطقه را عامل بیجاشدگی داخلی خود گفته‌اند. از این میان پاسخ ۱۲ تن (۰.۴٪) در پرسشنامه روشن نگردیده است.

مدت بیجاشدگی

بیجاشدگی داخلی زمانی پایان می‌یابد که عوامل آن از بین رفته و بیجاشدگان دوباره به محل اصلی خود بازگردند یا محل جدید زندگی را مانند اقامتگاه اصلی خود بپذیرند. این در صورتی اتفاق می‌افتد که منابع برای اقامت‌گزینی مانند آب، زمین و خانه برای آنان فراهم گردد.^{۴۰}

36. Ethnic cleaning

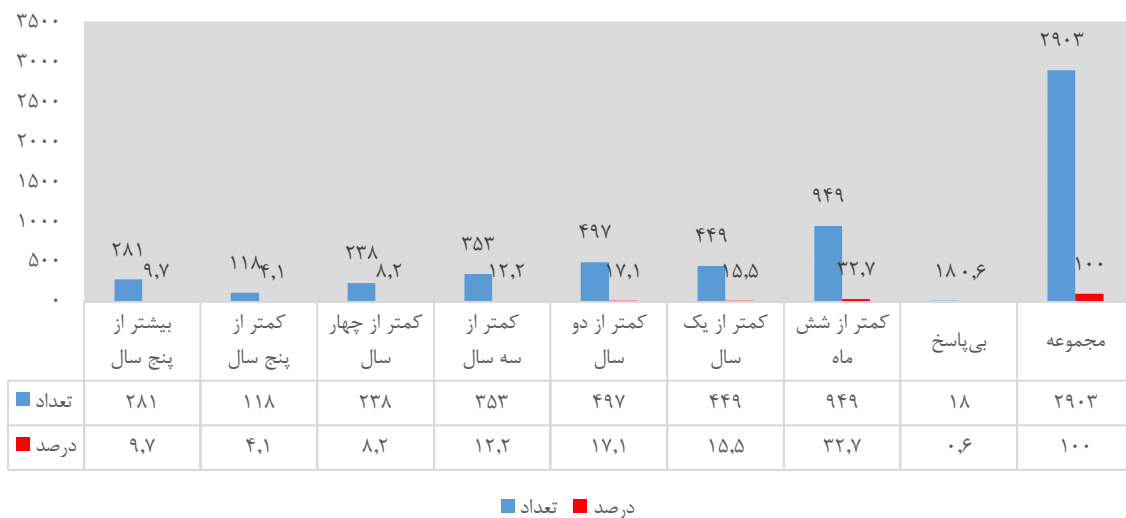
37. UNOCHA, "Guiding principle on internal displacement", A2, Sep2004.

38. Wyndham, Jessica. "A Developing Trend: Laws and Policies on Internal Displacement. Human Rights Brief 14, no.1 (2006): 7-12. p1.

39. IDMC, Afghanistan, date: 06.03.2020, time:15:08, retrieved from: <https://www.internal-displacement.org/countries/afghanistan>.

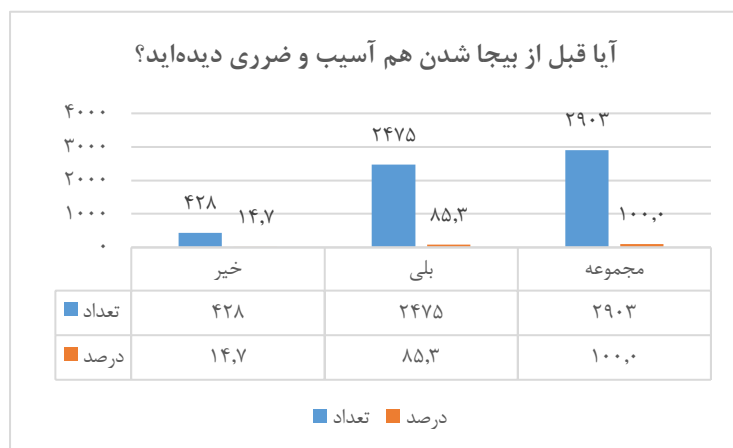
40. Petrin, Sara, "Internal Displacement Ends for some, not for others", FMR18, P46.

مدت بیجاشدگی

در این بخش تحقیق به بررسی زمان بیجاشدگی از محل اقامت اصلی بیجاشدگان پرداخته شده است. در پاسخ به این پرسش از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۲۸۱ تن (۹,۷٪) آنان تأیید نموده‌اند که بیشتر از پنج سال را در حالت بیجاشدگی به سر برده‌اند. همچنین این معلومات نشان می‌دهد که ۱۱۸ تن (۴,۱٪) کمتر از پنج سال، ۲۳۸ تن (۸,۲٪) کمتر از چهار سال، ۳۵۳ تن (۱۲,۲٪) کمتر از سه سال، ۴۹۷ تن (۱۷,۱٪) کمتر از دو سال، ۴۴۹ تن (۱۵,۵٪) کمتر از یک سال، ۹۴۹ تن (۳۲,۷٪) کمتر از شش ماه را در حالت بیجاشدگی به سر برده‌اند. ۱۸ تن (۰,۶٪) باقی مانده به این پرسش پاسخ نداده‌اند.

آسیب‌های وارنده بر بیجاشدگان

همان‌گونه که اشاره گردید، بیجاشدگی داخلی متأثر از عوامل مختلفی است که باشندگان یک محل را مجبور به ترک محل اصلی زندگی‌اش کرده است.

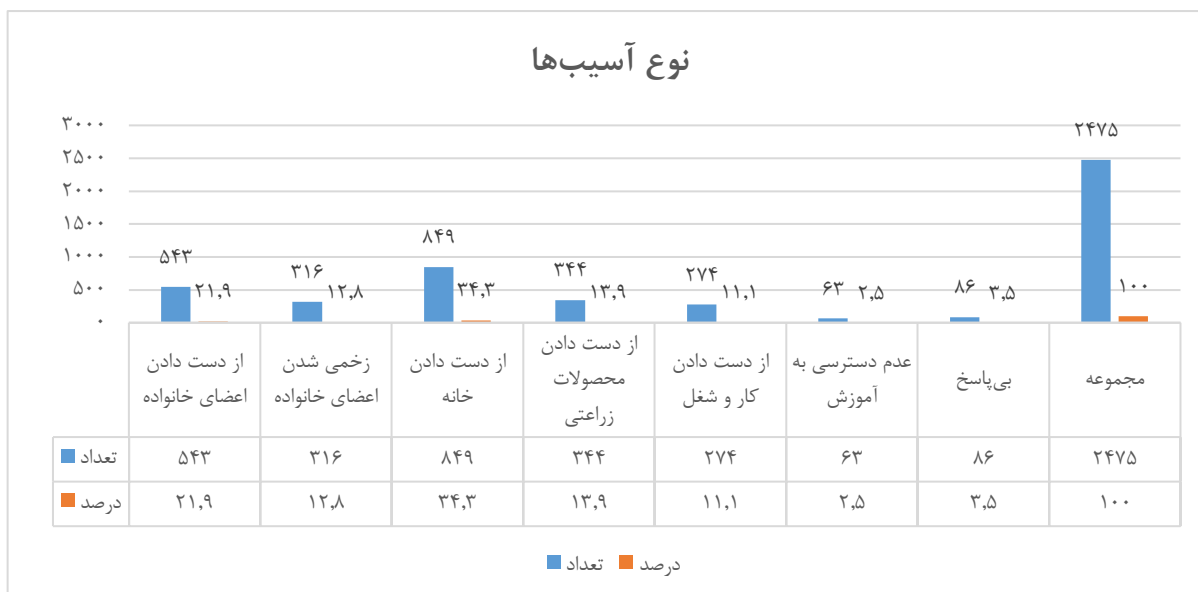
در این بخش از تحقیق صدمات وارنده بر بیجاشدگان در محل اصلی زندگی آنان یعنی قبل از این که بیجا شده باشند مورد بررسی قرار گرفته است. در مرحله نخست از شرکت‌کنندگان پرسیده شده است که آیا در محل زندگی اصلی خود و قبل از این که بیجا شده باشید، متحمل آسیب‌های خاصی شده‌اید یا خیر؟ در پاسخ به این پرسش ۲۴۷۵ تن (۸۵,۳٪) تأیید

نموده‌اند که بلی متحمل آسیب‌هایی شده‌اند، ولی ۴۲۸ تن (۱۴,۷٪) گفته‌اند که در محل اصلی زندگی خود و قبل از این که بیجا شده باشند، متحمل آسیب خاصی نشده‌اند.

نوع آسیب‌ها

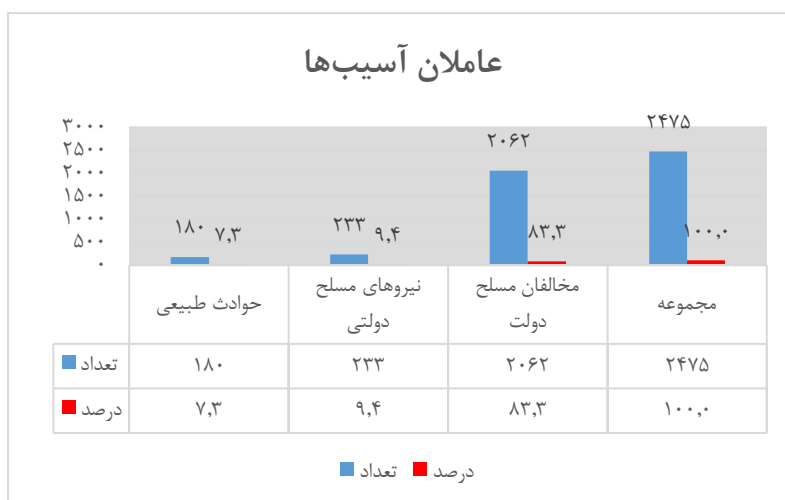
آن‌هایی که تأیید کرده بودند در محل اصلی زندگی خود و قبل از بیجا شدن، متحمل آسیب‌هایی شده و تعداد آنان به ۲۴۷۵ تن که ۸۵,۳٪ کل پرسش‌شوندگان تشکیل می‌دادند می‌رسید، نوع آسیب‌های وارنده بر خود را قرار زیر مشخص نموده‌اند.

۵۴۳ تن (۲۱,۹٪) گفته‌اند که عضو یا اعضای خانواده خود را از دست داده، ۳۱۶ تن (۱۲,۸٪) گفته‌اند که عضو یا اعضای خانواده آنان زخمی گردیده، ۸۴۹ تن (۳۴,۳٪) تأیید نموده‌اند که خانه خود را از دست داده، ۳۴۴ تن (۱۳,۹٪) گفته‌اند که محصولات زراعتی خود را از دست

داده، ۲۷۴ تن (۱۱٫۱٪) گفته‌اند که کار و شغل خود را از دست داده‌اند، ۶۳ تن (۲٫۵٪) گفته‌اند که فرزندان آنان از حق آموزش محروم شده و ۸۶ تن (۳٫۵٪) باقی‌مانده در پاسخ به این پرسش چیزی خاصی نگفته‌اند.

۵. عامل آسیب‌ها

در پاسخ به پرسشی که چه کسانی عامل آسیب‌ها و ضررهای وارده بر بیجاشدگان بوده‌اند، ۲۰۶۲ تن (۸۳٫۳٪) آنان از مخالفان مسلح دولت، ۲۳۳ تن (۹٫۴٪) از نیروهای مسلح دولتی و ۱۸۰ تن (۷٫۳٪) از حوادث طبیعی به‌عنوان عامل واردکردن آسیب بر خود یاد نموده‌اند.

میزان دسترسی بیجاشدگان به حقوق و آزادی‌های شخصی

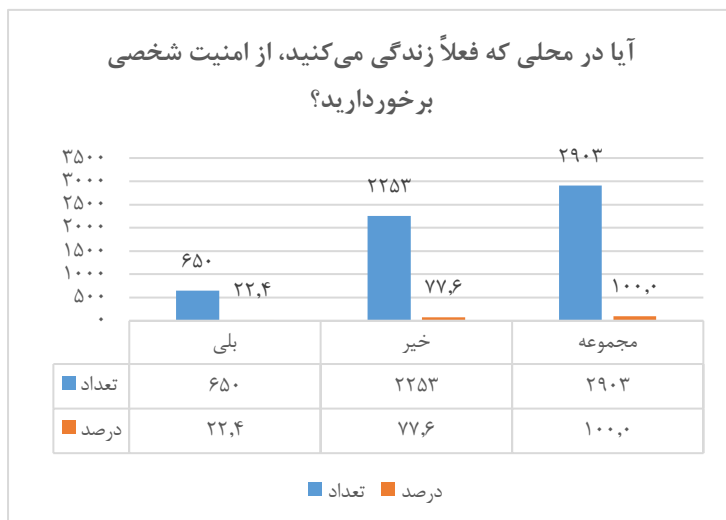
در این بخش وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان در محل اقامت جدید آن‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. دسترسی آنان به سرپناه، امنیت، حقوق سیاسی، آموزش، صحت و حمایت‌های اجتماعی از مهم‌ترین عناوین مورد بررسی در این بخش می‌باشد.

الف: امنیت شخصی بیجاشدگان

امنیت شخصی وضعیتی را گویند که در آن خوف اتفاق افتادن خشونت و آزار و اذیت وجود نداشته باشد؛ یعنی حالتی که افراد و حریم خصوصی افراد در آن مصون بوده و زمینه اتفاق جرایم موجود نباشد.^{۴۱} یافته‌های تحقیق کمیسیون در مورد وضعیت بیجاشدگان داخلی در

41. USLEGAL, "Personal Security Law and Legal Definition", date:08.03.2020, seen at 13:34. Retrieved from [Personal Security Law and Legal Definition | USLegal. Inc.](https://www.uslegal.com/personal-security-law-and-legal-definition/)

سال ۱۳۹۴ نشان داده بود که بیش از ۶۷٪ پرسش‌شوندگان گفته بودند که از امنیت شخصی خودنگرانی داشتند و بیشتر از ۱۸ درصد آنان گفته بودند که خود و یا عضو از خانواده آنان با خشونت و یا عمل جرمی مواجه شده‌اند. ۴۲

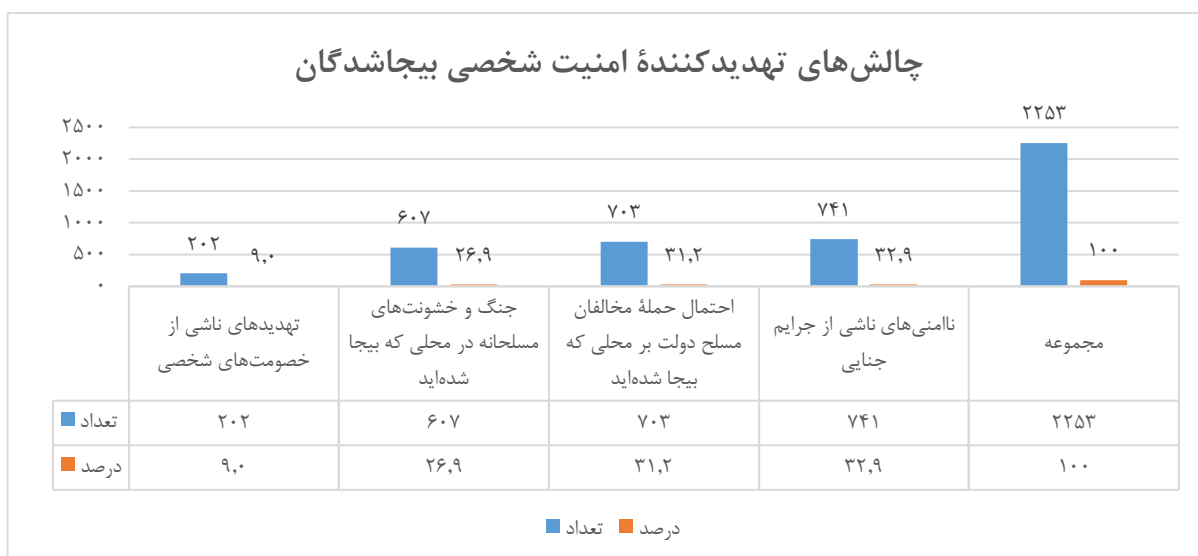
اما یافته‌های این تحقیق نشان داده است که از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۲۲۵۳ تن (۷۷,۶٪) آنان گفته‌اند که در محل زندگی فعلی خود یا محلی که بیجا شده‌اند، از امنیت شخصی برخوردار نیستند؛ اما ۶۵۰ تن (۲۲,۴٪) باقی‌مانده گفته‌اند که از امنیت شخصی برخوردار می‌باشند.

مقایسه آمار فعلی که در آن ۷۷,۶٪ بیجاشدگان تأیید نموده‌اند که از امنیت شخصی برخوردار نیستند، با سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که ۱۰,۶٪ بر تعداد بیجاشدگانی که از امنیت شخصی خود نگران می‌باشند، افزوده شده است. این که دلیل یا علت فقدان احساس امنیت بیجاشدگان چیست، در پرسشی جداگانه توضیح داده است.

عوامل تهدیدکننده امنیت شخصی بیجاشدگان

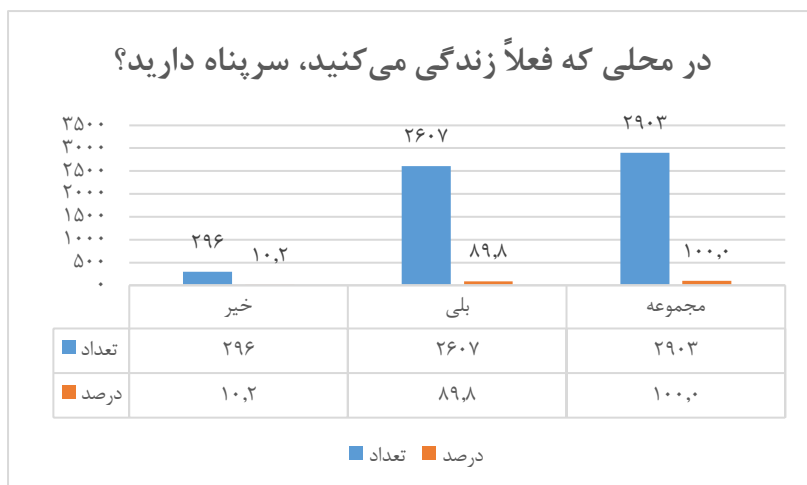
دلایل و عوامل نگرانی‌های پرسش‌شوندگان در زمینه امنیت شخصی آنان متفاوت بوده است. از میان ۲۲۵۳ تنی که گفته‌اند از امنیت شخصی برخوردار نیستند، ۷۴۱ تن (۳۲,۹٪) از ناامنی‌های ناشی از جرایم جنایی، ۷۰۳ تن (۳۱,۲٪) از احتمال حمله مخالفان مسلح دولت بر محل اقامت جدید خود، ۶۰۷ تن (۲۶,۹٪) از جنگ و خشونت‌های مسلحانه در محل اقامت جدید خود و ۲۰۲ تن (۹,۰٪) باقی‌مانده از تهدیدهای ناشی از خصومت‌های شخصی به‌عنوان چالش‌های امنیت شخصی یاد نموده‌اند.

قابل‌یادآوری است که یافته‌های کمیسیون در سال ۱۳۹۴ نشان داده بود که ۶۷٪ پرسش‌شوندگان از امنیت شخصی خودنگرانی داشتند. مقایسه آمار فعلی که در آن ۷۷,۶٪ بیجاشدگان تأیید نموده‌اند که از امنیت شخصی برخوردار نیستند، با سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که ۱۰,۶٪ بر تعداد بیجاشدگانی که از امنیت شخصی خود نگران می‌باشند، افزوده شده است.

۴۲. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، «وضعیت بیجاشدگان داخلی در افغانستان»، ۱۳۹۴، کابل، ص ۴۴.

ب: دسترسی بیجاشدگان به سرپناه

پالیسی ملی بیجاشدگان داخلی از حق دسترسی آنان به سرپناه حمایت نموده است. بر مبنای این پالیسی، بیجاشدگان داخلی حق دارند در روستاها و شهرها برای خود مسکن مناسب جستجو نمایند. این پالیسی دولت را مکلف به فراهم نمودن سرپناه و اقامتگاه اضطراری برای بیجاشدگان نموده است.^{۴۳}

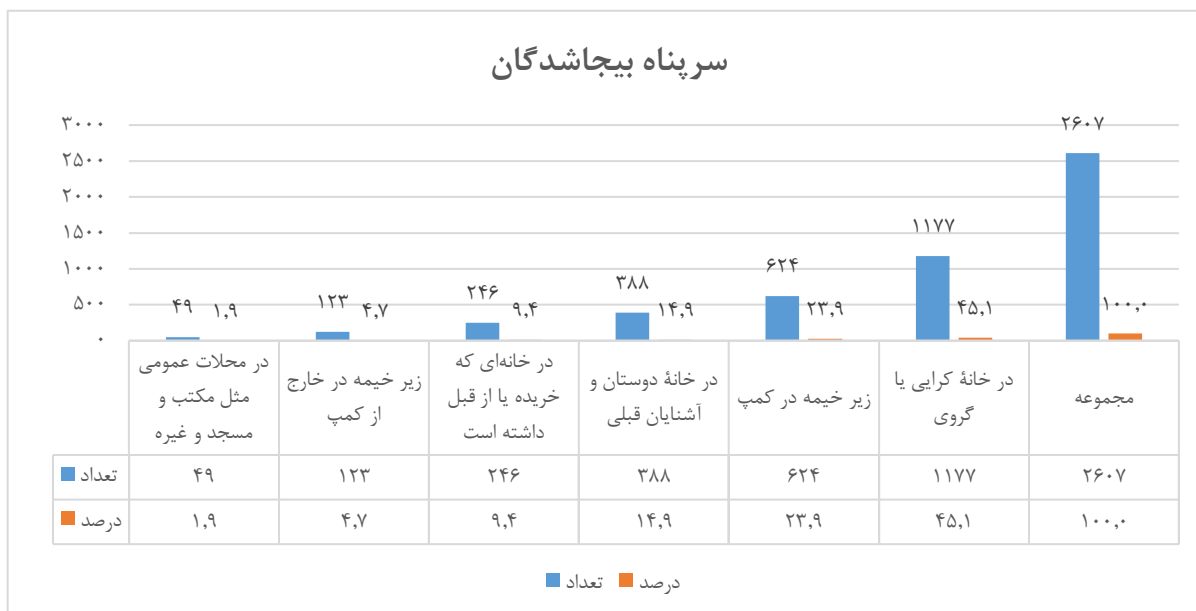
نخستین پرسش از بیجاشدگان در این بخش در مورد دسترسی آنان به سرپناه بوده است که در پاسخ به آن ۲۶۰۷ تن (۸۹,۸٪) گفته‌اند که دارای سرپناه

می‌باشند، اما ۲۹۶ تن (۱۰,۲٪) دیگر گفته‌اند که سرپناه نداشته و از این حق محروم می‌باشند.

وضعیت سرپناه بیجاشدگان

در بحث قبلی روشن گردید که از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۲۶۰۷ آنان دارای سرپناه یا مسکن بوده که در آن زندگی می‌گردند. در این بخش از آنان خواسته شده است تا در مورد وضعیت مسکن خود معلومات داده و روشن نمایند که در کجا زندگی می‌کنند.

از میان ۲۶۰۷ تن ۱۱۷۷ تن (۴۵,۱٪) آنان گفته‌اند که در خانه‌های کرایبی یا گروهی، ۶۲۴ تن (۲۳,۹٪) تأیید نموده‌اند که در زیر خیمه و در کمپ، ۳۸۸ تن (۱۴,۹٪) در خانه‌دوستان و آشنایان، ۲۴۶ تن (۹,۴٪) در خانه‌ای که خود قبلاً داشته یا خریده بودند، ۱۲۳ تن (۴,۷٪) زیر خیمه در خارج از کمپ و ۴۹ تن (۱,۹٪) در محلات عمومی مثل مکتب، مسجد و غیره می‌کردند.

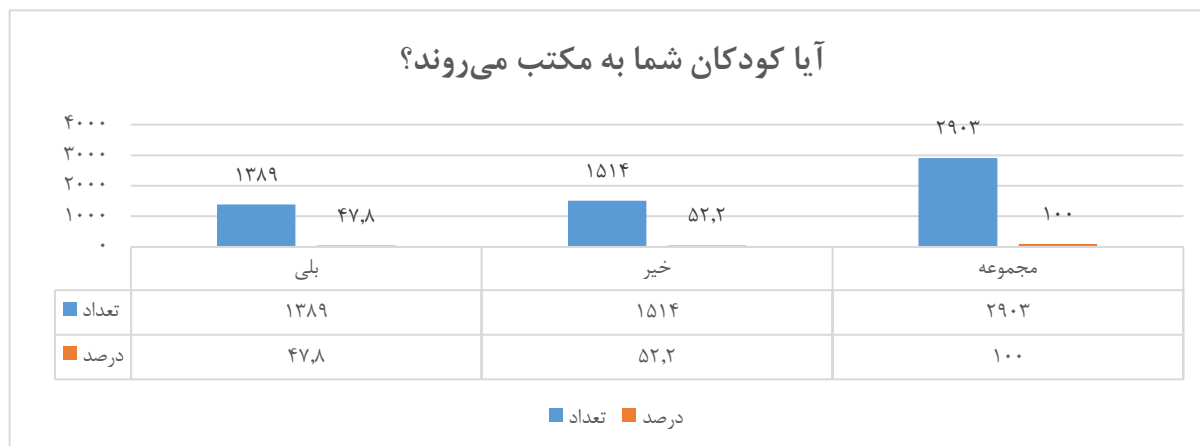
بنابراین، ادعان می‌گردد که بیشتر از چهل و پنج درصد (۴۵,۴٪) بیجاشدگان فاقد سرپناه اساسی بوده و زیر خیمه در کمپ و یا خارج کمپ، در محلات عمومی و یا در خانه‌اقارب خود زندگی می‌کردند.

^{۴۳} پالیسی ملی بیجاشدگان، «حق داشتن سرپناه مناسب و دسترسی به زمین»، ص ۳۲.

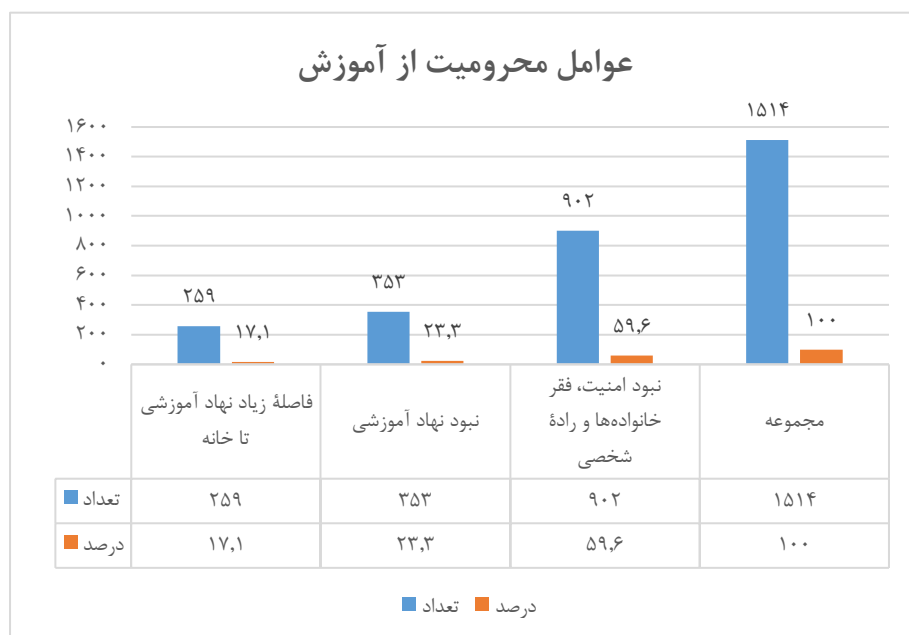
ج: دسترسی بیجاشدگان به حق آموزش

یافته‌های این تحقیق نشان داده است که از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۱۵۱۴ تن (۵۲.۲٪) آنان گفته‌اند که خود یا اعضای خانواده آنان، که واجد شرایط می‌باشند، از رفتن به مکتب، دانشگاه و دیگر مراکز آموزشی محروم می‌باشند، اما ۱۳۸۹ تن (۴۷.۸٪) دیگر گفته‌اند که به مکتب، پوهنتون و دیگر مراکز آموزشی دسترسی دارند.

بنابراین بیشتر از نیمی جمعیت بیجاشده داخلی تأیید نموده‌اند که از حق دسترسی به آموزش محروم می‌باشند.

عوامل دسترسی نداشتن به حق آموزش

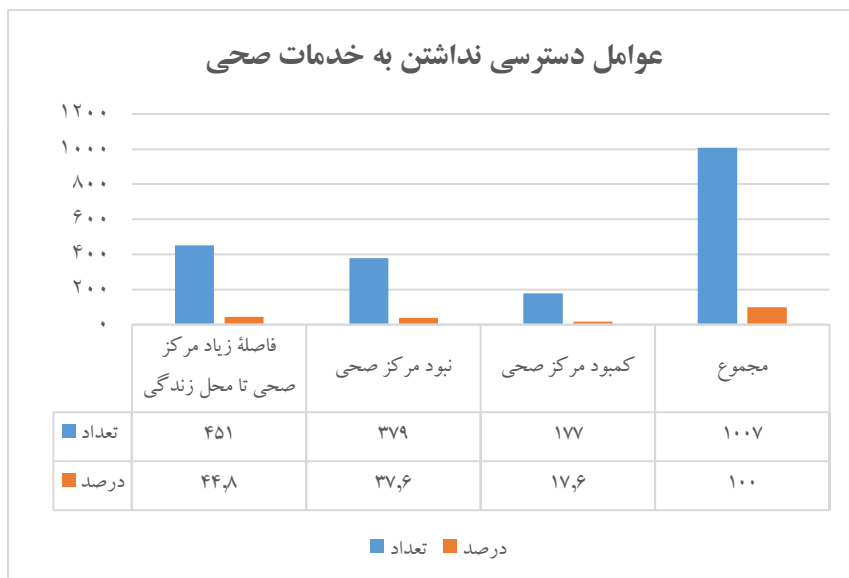

براساس یافته‌های این تحقیق، ۱۵۱۴ تنی که تأیید کرده بودند که از دسترسی به آموزش محروم می‌باشند. عوامل زیر را به‌عنوان مهم‌ترین عواملی که سبب محرومیت آنان از حق آموزش گردیده بیان کرده‌اند:

۲۵۹ تن (۱۷.۱٪) آنان فاصله زیاد نهاد تعلیمی، تحصیلی و آموزشی تا خانه، ۳۵۳ تن (۲۳.۳٪) نبود نهادهای آموزشی در محل و ۹۰۲ تن (۵۹.۶٪) دیگر دلایل دیگری مانند نبود امنیت، فقر اقتصادی

خانواده‌ها و اراده شخصی را به‌عنوان عامل محرومیت خود و اعضای خانواده خود از آموزش بیان نموده‌اند.

د: دسترسی بیجاشدگان به خدمات صحتی

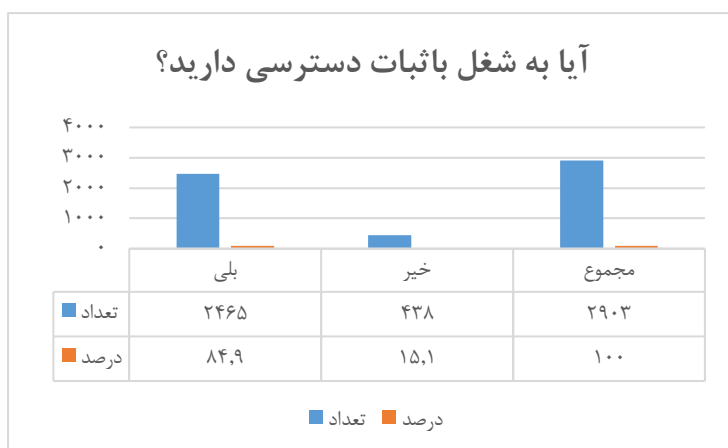
دسترسى به خدمات صحتى از جمله حقوق بشرى افراد به حساب مى آید. این حق در ماده ۵۲ قانون اساسى افغانستان تسجیل یافته است. براساس این ماده، دولت مکلف به تأمین وسایل وقایه و علاج امراض و تسهیلات صحتى رایگان برای همه اتباع کشور مى باشد.^{۴۴} این درحالی است که قرار آمار اداره ملی احصائیه و معلومات در سال ۱۳۹۸ به صورت عموم میزان دسترسى به خدمات صحتى (به هردو خدمات شفاخانه ای و اساسى) در محدوده ۵ کیلومتری ۷۲٪ و در محدوده ۱۰ کیلومتری ۹۰٪ بوده است.^{۴۵}

براساس یافته های این تحقیق از میان ۲۹۰۳ پرسش شونده ۱۸۹۶ تن (۶۵٫۳٪) گفته اند به خدمات صحتى دسترسی دارند، اما ۱۰۰۷ تن (۳۴٫۷٪) باقی مانده تأیید نموده اند که به خدمات صحتى دسترسی ندارند.

عوامل دسترسی نداشتن به خدمات صحتی

کسانی که گفته اند به خدمات صحتى دسترسی ندارند عوامل مختلفی را یادآوری نموده که سبب دسترسی نداشتن آنان به خدمات صحتى بوده است.

۴۵۱ تن (۴۴٫۸٪) فاصله زیاد بین خانه تا مرکز صحتى، ۳۷۹ تن (۳۷٫۶٪) نبود مرکز صحتى (شفاخانه و کلینیک) و ۱۷۷ تن (۱۷٫۶٪) کمبود مرکز صحتى را از عوامل دسترسی نداشتن خود به خدمات صحتى گفته اند.

ه: دسترسی بیجاشدگان به شغل باثبات

قرار آمار بانک جهانی نرخ بیکارى در افغانستان در سه سال اخیر در حال افزایش بوده است. این آمار نشان مى دهد که نرخ بیکارى در سال ۱۳۹۷ به ۲۰۱۸ (۲۰۱۹) به ۱۱٫۰۶٪، در سال ۱۳۹۸ (۲۰۱۹) به ۱۱٫۱۲٪ و در سال ۱۳۹۹ (۲۰۲۰) به ۱۱٫۱۶٪ مى رسيد که نزدیک به ۱٪ افزایش در نرخ بیکارى را از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ نشان مى دهد.^{۴۶} اما براساس آمار اداره ملی احصائیه و معلومات، میزان بیکارى در

^{۴۴}. قانون اساسى افغانستان، ماده ۵۲.

^{۴۵}. اداره ملی احصائیه، گزارش تحلیلى دسترسی به تسهیلات صحتى، میزان ۱۳۹۸، ص ۲

^{۴۶}. H. Plecher, "Afghanistan: Unemployment rate from 2010 to 2020", STATISTA, Nov 18, 2020, retrieved from:

• [Afghanistan - unemployment rate 2010-2020 | Statista](https://www-statista-com.translate.googl/Afghanistan-unemployment-rate-2010-2020?_gl=1).

کشور در سال ۱۳۹۹ (۲۰۲۰) به ۱۸.۶٪ می‌رسد.^{۴۷} این درحالی است که به اساس یافته‌های تحقیق قبلی کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان بیکاری همواره یکی از عوامل مهم بیجاشدگی داخلی بوده است.^{۴۸}

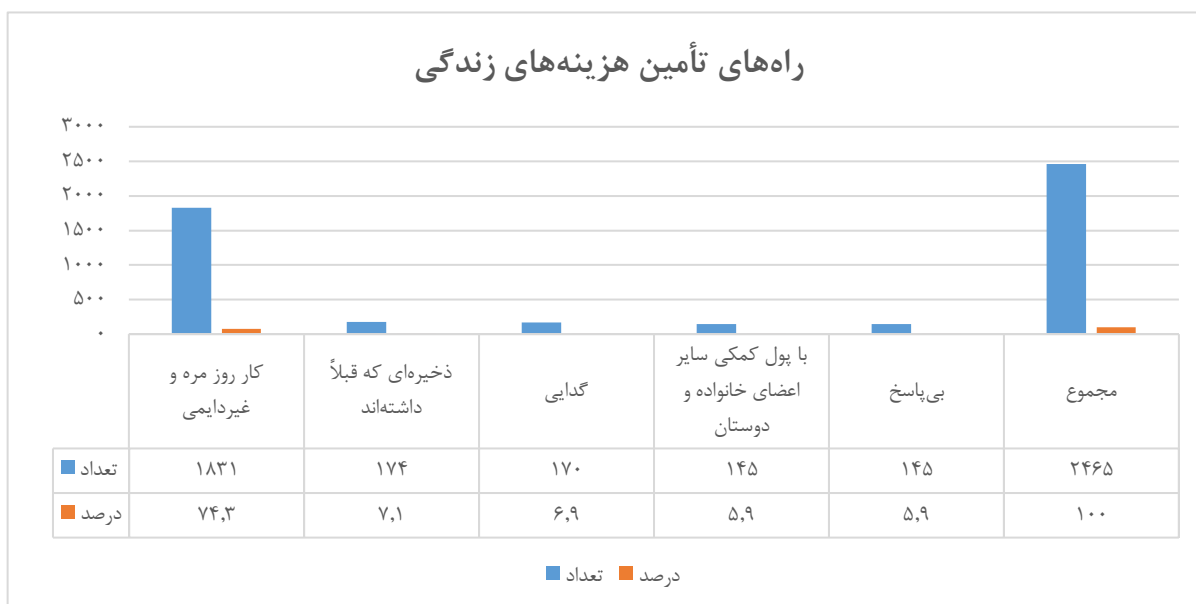
در پاسخ به این پرسش که آیا شما یا دیگر اعضای خانواده‌تان کار یا شغل دوام‌دار دارید یا خیر؟ از میان تمام پرسش‌شوندگان ۲۴۶۵ تن (۸۴.۹٪) آنان گفته‌اند که شغل ثابت و دائمی ندارند، ولی ۴۳۸ تن (۱۵.۱٪) باقی‌مانده تأیید نموده‌اند که شغل یا کار دائمی دارند.

و: راه‌های تأمین هزینه‌های زندگی بیجاشدگان که شغل ثابت ندارند

یکی از شاخص‌های مهم و اساسی برای بررسی وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان داخلی دانستن راه‌های تأمین مخارج خانواده‌های بیجاشده است که شغل ثابتی ندارند. براساس یافته‌های این تحقیق از میان کل جامعه نمونه این تحقیق ۲۴۶۵ تن (۸۴.۹٪) آنان گفته بودند که شغل ثابت و دائمی ندارند. یعنی اگر قبلاً شغلی دائمی داشته در نتیجه بیجا شدن شغل خود را از دست داده‌اند.

از کسانی که شغل دائمی خود را از دست داده‌اند پرسیده شده است که هزینه‌های موردنیاز زندگی خود را از کجا تأمین می‌کنید؟

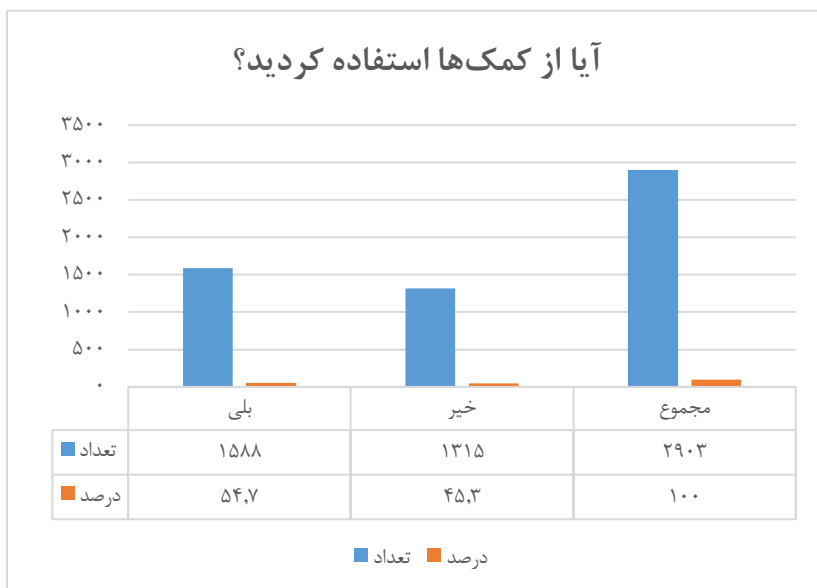
در پاسخ به این پرسش ۱۸۳۱ تن (۷۴.۳٪) گفته‌اند که از طریق کار روزمزد و غیردائمی، ۱۷۴ تن (۷.۱٪) تأیید نموده که با پولی که قبلاً ذخیره داشته‌اند، ۱۷۰ تن (۶.۹٪) گفته‌اند که از طریق گدایی، ۱۴۵ تن (۵.۹٪) دیگر گفته‌اند که با پولی که اعضای مسافر خانواده یا اقارب آنان کمک می‌کنند، مخارج روزمره خانواده‌های خود را تأمین می‌کنند. ۱۴۵ تن (۵.۹٪) باقی‌مانده به این پرسش پاسخ نداده‌اند.

^{۴۷} شاخص‌های کلیدی احصائویی، ص ۱۸.

^{۴۸} کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، «وضعیت بیجاشدگان داخلی در افغانستان»، ۱۳۹۴، کابل، ص ۵۱.

ز: بهره‌مندی از کمک‌ها

در مواردی دولت افغانستان و برخی از نهادهای کمک‌رسانی تلاش نموده تا بیجاشدگان داخلی را مورد حمایت قرار داده و به آن‌ها کمک نمایند. در این بخش از تحقیق از شرکت‌کنندگان پرسیده شده است که از کمک‌ها و معاونت‌های دولتی و غیردولتی بهره‌مند شده‌اید یا خیر؟ از میان ۲۹۰۳ پرسش‌شونده ۱۵۸۸ تن (۵۴.۷٪) گفته‌اند که توانسته‌اند از این کمک‌ها بهره‌مند شده و استفاده کنند، اما ۱۳۱۵ تن (۴۵.۳٪) باقی‌مانده تأیید نموده‌اند که از این کمک‌ها بهره‌مند نشده و استفاده نکرده‌اند.

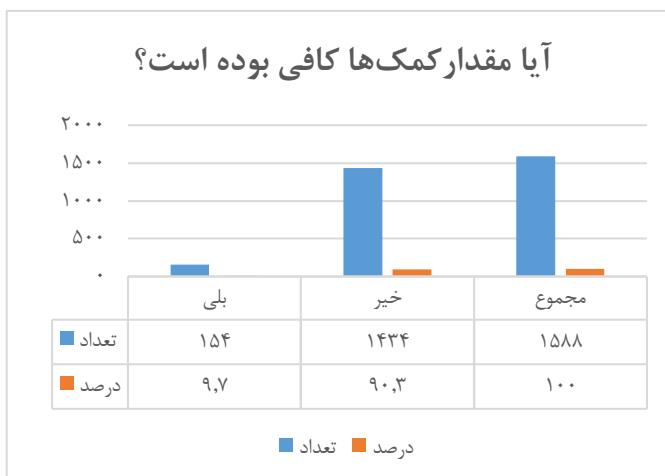
در ادامه این بخش از کسانی که توانسته‌اند

از کمک‌های نهادهای دولتی و غیردولتی بهره‌مند شده و استفاده کنند پرسیده شده است که آیا مقدار کمک‌هایی که به شما داده شده است، نیازمندی‌های شما را رفع نموده و برای تأمین هزینه‌های زندگی کافی بوده است یا خیر؟

۱۴۳۴ تن (۹۰.۳٪) از کسانی که تأیید نموده بودند از کمک‌های نهادهای دولتی و غیردولتی بهره‌مند شده‌اند گفته‌اند که مقدار کمک‌ها کافی نبوده و نیازمندی‌های روزمره زندگی آنان را رفع نمی‌تواند، اما ۱۵۴ تن (۹.۷٪) باقی‌مانده گفته‌اند که مقدار کمک‌ها کافی بوده و مخارج موردنیاز زندگی آنان را کفایت می‌کند.

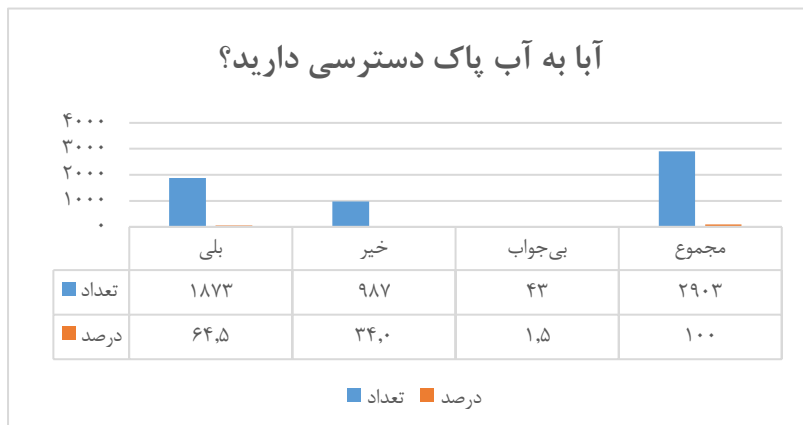
یافته کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان نشان داده است که بخش عمده‌ای از کمک‌ها به صورت نقدی و برای یک بار توزیع گردیده است. مقدار پول کمکی از ۱۵ هزار افغانی تا ۱ هزار و ۴۰۰ افغانی گزارش گردیده و در کنار آن مواد خوراکی، خیمه، پتو، لوازم آشپزخانه و نیز از اشایی بوده‌اند که توسط نهادهای ملی و بین‌المللی کمکی به بیجاشدگان کمک گردیده است.

دبلیو اف پی، آی آر سی، یو ان اچ سی آر، هبیتات، داکار، یونسیف، آی او ام دی آر سی، وزارت دولت در امور حوادث، حلال احمر افغانی و وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان از مهم‌ترین نهادهای کمک‌کننده بوده‌اند.

ح: دسترسی بیجاشدگان به آب آشامیدنی صحی

براساس یافته‌های کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، در سال ۱۳۹۴ از میان ۴۰ مصاحبه اختصاصی از مناطق مختلف کشور که

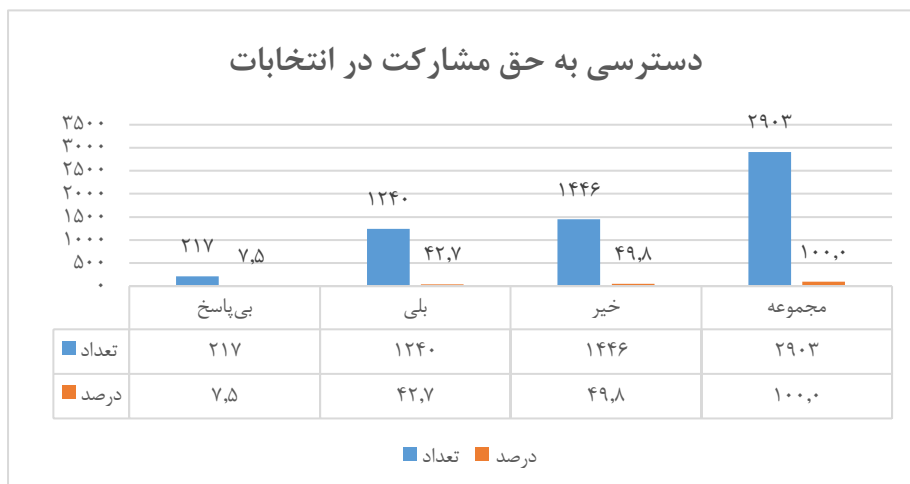

بیجاشده‌ها در آنجا زندگی می‌کردند، ۱۳ مصاحبه‌شونده (۳۲.۵٪) آنان گفته بودند که به آب آشامیدنی سالم دسترسی ندارند وضعیتی که برخی از محلات سبب توسعه بیماری‌های واگیر و تلفات آنان نیز گردیده بود.^{۴۹}

یافته‌های این تحقیق نیز نشان داده است که از میان ۲۹۰۳ تن ۱۸۷۳ (۶۴.۵٪) از بیجاشدگان گفته‌اند که به آب آشامیدنی سالم و پاک دسترسی دارند اما ۹۸۷ تن

(۳۴٪) گفته‌اند که به آب آشامیدنی سالم و پاک، دسترسی ندارند. ۴۳ تن (۱.۵٪) باقی‌مانده به این پرسش پاسخ نداده‌اند.

ط: دسترسی به حق مشارکت در انتخابات

انتخاب کردن و انتخاب شدن یکی از حقوق اساسی و بشری تمام شهروندان افغانستان است که در ماده ۳۳ قانون اساسی افغانستان تضمین گردیده، بنابراین تمام شهروندان بدون تبعیض در هر کجای که زندگی می‌کنند حق انتخاب کردن (رأی دادن) و انتخاب شدن (کاندیدا شدن) را دارند.^{۵۰} این حق در اسناد بین‌المللی به ویژه ماده ۲۰ میثاق بین‌المللی

حقوق مدنی و سیاسی نیز مورد حمایت می‌باشد.^{۵۱} در این تحقیق حق دسترسی بیجاشدگان به انتخابات، با مطالعه میزان مشارکت آنان در آخرین انتخابات ریاست جمهوری بررسی شده است. از میان کل پرسش‌شوندگان ۱۲۴۰ تن (۴۲.۷٪) آنان گفته‌اند که از حق مشارکت در انتخابات خود استفاده کرده‌اند، ولی ۱۴۴۶ تن (۴۹.۸٪) از پرسش‌شوندگان تأیید نموده که نتوانستند از حق مشارکت در انتخابات استفاده کنند. ۲۱۷ تن (۷.۵٪) به این پرسش پاسخ نداده‌اند.

دلایل استفاده نکردن از حق مشارکت در انتخابات

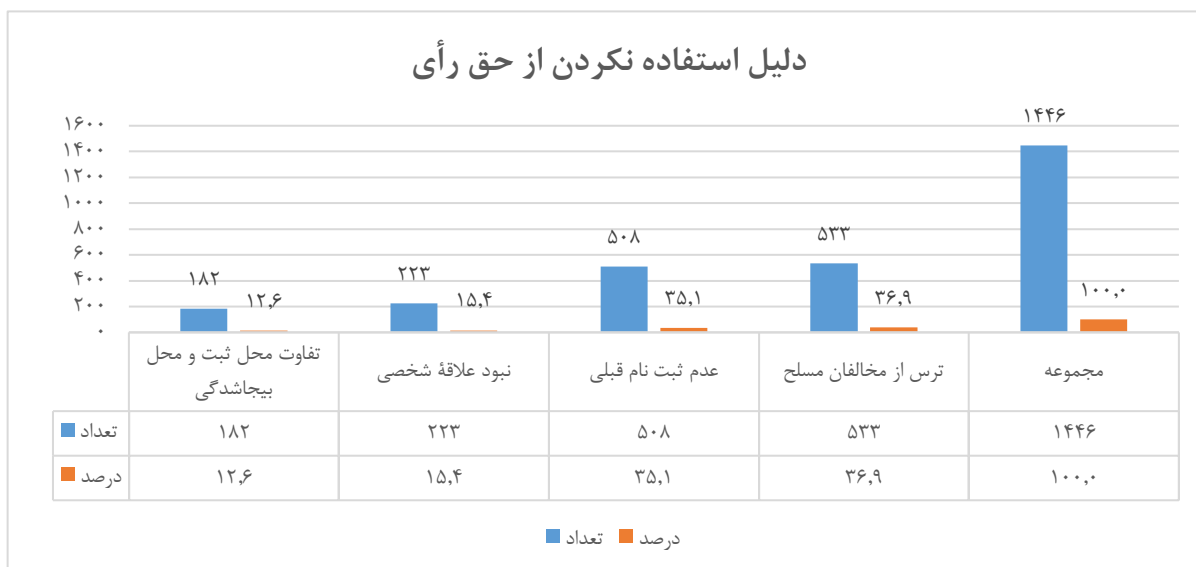
یافته‌های بخش قبلی نشان داده است که ۴۹.۸٪ پرسش‌شوندگان تأیید نموده بودند که نتوانسته‌اند که در انتخابات ریاست جمهوری اخیر شرکت نموده و از حق مشارکت در انتخابات استفاده کنند. دلایل اشتراک نکردن آنان در انتخابات براساس یافته‌های این تحقیق قرار ذیل است. از میان ۱۴۴۶ تن که گفته بودند از حق رأی خود در انتخابات استفاده نکرده‌اند، ۵۳۳ تن (۳۶.۹٪) ترس از مخالفان مسلح دولت،

۴۹. وضعیت حقوق بشری بیجاشدگان ۱۳۹۹، ص ۷۴.

۵۰. قانون اساسی افغانستان، ماده ۳۳.

۵۱. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، ماده ۲۰.

۵۰۸ تن (۳۵.۱٪) عدم ثبت نام قبلی، ۲۲۳ تن (۱۵.۴٪) عدم علاقه شخصی و ۱۸۲ تن (۱۲.۶٪) تفاوت محل ثبت و محل که بیجا شده‌اند را از دلایل اصلی استفاده نکردن از حق مشارکت در انتخابات گفته‌اند.

نتیجه‌گیری نهایی

نتایج این تحقیق نشان داد که به‌رغم تلاش‌های دولت، روند روبه‌افزایش بیجاشدگی در افغانستان به عوامل مختلفی از جمله تداوم و جنگ و خشونت ادامه داشته و بیجاشدگان با چالش‌های متنوعی روبه‌رو می‌باشند.

جنگ و خشونت‌های مسلحانه، تهدیدات مخالفان مسلح دولت، نبود زمینه‌های اشتغال و درآمد، فقر، کمبود و فعالیت نکردن مکتب‌ها و شفاخانه‌ها در مناطق تحت کنترل مخالفان مسلح دولت، حوادث طبیعی و خصومت‌های شخصی از عوامل مهم بیجاشدگی در کشور می‌باشد. بیجاشدگان داخلی آسیب‌های جدی را تحمل کرده‌اند که شامل از دست دادن عضو یا اعضای خانواده، معلول شدن، از دست دادن خانه، محصولات زراعتی و دارایی‌های آنان می‌گردد.

هم‌چنین نتایج این تحقیق نشان داد که بیجاشدگان داخلی در محل اقامت جدید خود یا محلی که در آن بیجا شده‌اند نیز با چالش‌های عمده حقوق بشری مواجه‌اند.

چالش‌های امنیتی و تداوم جنگ، فقر، بیکاری، محدودیت دسترسی به آموزش، محدودیت بهره‌مندی از خدمات صحتی و چالش‌های مربوط به دسترسی به آب آشامیدنی سالم و کفایت نکردن کمک‌های نهادهای دولتی و غیردولتی به آنان از مهم‌ترین مشکلاتی بوده است که بیجاشدگان داخلی با آن مواجه بوده‌اند.

پیشنهادها:

۱. حمایت و تقویت روند صلح عدالت‌محور و خاتمه دادن به جنگ و خشونت به‌عنوان مهم‌ترین عامل بیجاشدگی داخلی در کشور؛
۲. اتخاذ تدابیر عاجل جهت اسکان موقت بیجاشدگان جنگ و ناامنی‌های اخیر و رسیدگی به نیازمندی‌های اولیه آنان، به‌خصوص در زمینه دسترسی به غذا، آب آشامیدنی و خدمات صحتی؛
۳. بازنگری و توسعه برنامه‌های حمایت از بیجاشدگان داخلی و ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز بازگشت و اسکان مجدد آنان در سکونت‌گاه‌های اصلی شان و تخصیص بودجه کافی به این برنامه‌ها؛
۴. توسعه برنامه‌ها و ساختارهای مورد نیاز دسترسی بیجاشدگان به حق مسکن، آموزش، صحت، حق مشارکت، و حق دسترسی به حمایت‌های اجتماعی و جلب توجه و حمایت سازمان‌ها و نهادهای ملی و بین‌المللی فعال در این زمینه؛

منابع و مأخذ:

۱. وزارت عدلیه ج. ا. قانون اساسی افغانستان، سال ۱۳۸۲، جریده رسمی شماره فوق العاده ۸۱۸.
۲. وزارت عدلیه ج. ا. قانون حمایت حقوق طفل، سال ۱۳۹۷، جریده رسمی شماره ۱۳۳۴.
۳. وزارت عدلیه ج. ا. قانون حالت اضطرار، سال ۱۳۶۷، جریده رسمی شماره ۶۸۷.
۴. وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان، پالیسی ملی بیجاشدگان داخلی، ۱۳۹۲.
۵. وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان، احصائیه عودت‌کنندگان و بیجاشدگان، ۱۳۹۹.
۶. وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان، استراتژی سکتور مهاجرین، عودت‌کنندگان و بیجاشدگان، ۱۳۸۶.
۷. وزارت اقتصاد، آجندای ملی انکشاف پایدار، ۱۳۹۸.
۸. اداره ملی احصائیه و معلومات، گزارش تحلیلی دسترسی به تسهیلات صحتی، میزان ۱۳۹۸.
۹. اداره ملی احصائیه و معلومات، شاخص‌های کلیدی احصائیوی، میزان ۱۳۹۹.
۱۰. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، گزارش تحقیقی وضعیت حقوق بشری اطفال سال ۱۳۹۹.
۱۱. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، رهایی از فقر و گرسنگی، میزان ۱۳۹۸، کابل.
۱۲. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، وضعیت بیجاشدگان داخلی در افغانستان سال ۱۳۹۴.
۱۳. مجمع عمومی سازمان ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر، مصوب سال ۱۹۴۸.
۱۴. مجمع عمومی سازمان ملل، میثاق حقوق سیاسی و مدنی، مصوب ۱۶ دسمبر سال ۱۹۶۶.
۱۵. مجمع عمومی سازمان ملل، میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مصوب ۱۶ دسمبر سال ۱۹۶۶.
16. Cambridge dictionary.
17. GRID, "Internally Displacement in 2019",
18. H. Plecher, "Afghanistan: Unemployment rate from 2010 to 2020", STATISTA, Nov 18, 2020.
19. Humanitarian RESPONSE, Afghanistan, Internal displacement due to conflict, date: 01/03/2021.
20. IDMC, "Guiding principles on internal displacement".
21. IDMC, Afghanistan, date: 06.03.2020, time:15:08.
22. Mooney, Erin. "The Concept of Internal Displacement and The Case for Internally Displaced Persons as a Category of Concern", UNHCR 2005, Refugee Survey Quarterly, Vol. 24, Issue 3.
23. Petrin, Sara, "Internal Displacement Ends for some, not for others", FMR18.
24. UNOCHA, "Guiding principle on internal displacement", A2, Sep2004.
25. USLEGAL, "Personal Security Law and Legal Definition", date:08.03.2020, seen at 13:34.
26. Wisner, Ben, Blaikie, Piers & others, "At Risk: natural hazards, people's vulnerability and disasters", 2003, 2nd addition.
27. Wyndham, Jessica. "A Developing Trend: Laws and Policies on Internal Displacement. Human Rights Brief 14, no.1 (2006).